

Katse korkealle

Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:6

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:6

Katse korkealle

Näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN: 978-952-263-620-1

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto / Erja Kankala

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	13.2.2019
Tekijät	Lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön kehittämistä valmisteleva työryhmä	
Julkaisun nimi	Katse korkealle - näkökulmia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöhön	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:6	
Diaarinumero		Teema koulutus
ISBN PDF	978-952-263-620-1	ISSN PDF 1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-620-1	
Sivumäärä	44	Kieli suomi
Asiasanat	Lukiokoulutus, korkeakoulutus, yhteistyö	
Tiivistelmä	<p>Opetusministeri asetti keväällä 2018 Lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön kehittämistä valmistelevan työryhmä, jonka tehtävänä oli selvittää ja kuvata lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön nykytilaa ja erilaisia toimintamalleja, määritellä yhteistyön tavoitteita sekä tehdä ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi ja valtakunnallisiksi toimintamalleiksi. Työryhmä esittää raportissa koulutusjärjestelmän muutoksia lukiouudistuksen, korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksen sekä korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision 2030 näkökulmista. Niiden mukaan tavoitteena on koulutustason nosto, jota ratkotaan pieneltä osin tällä yhteistyöllä.</p> <p>Hallitusohjelman tavoitteena on nopeuttaa työelämään siirtymistä ja nostaa koulutustasoa. Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision tavoitteena on korkeakoulutettujen määrän lisääminen 50 %:iin 25–34-vuotiaista vuoteen 2030 mennessä.</p> <p>Korkeakoulujen tulossopimuksissa vuosille 2017–2020 on sovittu, että korkeakoulut lisäävät yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Uusi lukiolaki (714/2018) velvoittaa lukiot yhteistyöhön korkeakoulujen kanssa. Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöllä tuetaan em. tavoitteita.</p> <p>Raportti sisältää lukioon hakeutumista, ylioppilaiden hakeutumista ja sijoittumista jatko-opintoihin eri aloille sekä sukupuolisegregaatiota ja hakeutumisen alueellista ulottuvuutta kuvaavia tilastotarkasteluja. Raportissa esitellään yhteistyökäytäntöjä sekä kuvataan yhteistyön suunnittelua ja malleja eri puolilla Suomea opiskelevien lukiolaisten yhdenvertaisten mahdollisuuksien varmistamiseksi monimutkaisten sopimuskäytänteiden välttämiseksi ja jatkuvan oppimisen tarpeiden huomioimiseksi lukiolaisten opinto- ja työuran aikana.</p> <p>Mallit eivät tyhjentävästi kuvaa mahdollisia yhteistyökäytäntöjä, mutta antavat pohjaa lukiokoulutuksen järjestäjien, lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön suunnittelulle ja toteuttamiselle. Työryhmä arvioi, että pidemmällä aikavälillä noin puolet lukiolaisista voisi suorittaa keskimäärin kaksi korkeakoulun opintopistettä lukion aikana. Käytännöt ovat sovellettavissa osin myös aikuisten lukiokoulutukseen.</p>	
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	13.2.2019
Författare	Arbetsgruppen med uppgift att bereda utvecklingen av samarbetet mellan gymnasier och högskolor	
Publikationens titel	Lyft blicken - synpunkter på samarbetet mellan gymnasier och högskolor	
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2019:6	
Diarienummer		Tema Utbildning
ISBN PDF	978-952-263-620-1	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-620-1	
Sidantal	44	Språk finska
Nyckelord	gymnasieutbildning, högskoleutbildning, samarbete	
Referat	<p>Undervisnings- och kulturministeriet tillsatte våren 2018 en arbetsgrupp för att bereda utvecklingen av samarbetet mellan gymnasier och högskolor. Arbetsgruppen hade till uppgift att utreda och beskriva nuläget för samarbetet och olika verksamhetsmodeller, fastställa målen för samarbetet och lägga fram förslag till utveckling av samarbetet och till nationella verksamhetsmodeller. I sin rapport presenterar arbetsgruppen ändringar i utbildningssystemet med tanke på gymnasieutbildningen, reformen av antagningen av studerande till högskolorna och visionen för högskoleutbildningen och forskningen 2030. Målet är att höja utbildningsnivån, vilket i någon mån genomförs genom samarbetet mellan gymnasier och högskolorna.</p> <p>Regeringsprogrammet har som mål att påskynda övergången till arbetslivet. Målet för visionen för högskoleutbildningen och forskningen 2030 är att antalet högskoleutbildade i åldern 25–34 år ska vara 50 procent senast 2030.</p> <p>I högskolornas resultatavtal för åren 2017–2020 har man kommit överens om att högskolorna ökar samarbetet mellan utbildningsanordnare på andra stadiet för att påskynda övergången till högskolestudier. Enligt den nya gymnasielagen (714/2018) är gymnasier skyldiga att samarbeta med högskolorna. Samarbetet främjar de ovannämnda målen.</p> <p>Rapporten innehåller statistiska analyser som beskriver ansökan till gymnasiet, studenternas ansökan och placering i fortsatta studier inom olika områden samt könssegregationen och den regionala dimensionen av ansökan. I rapporten presenteras olika samarbetsformer och beskrivs planeringen av samarbetet och modeller för att trygga lika möjligheter för gymnasiestuderande på olika håll i Finland, undvika invecklade avtalsförfaranden och beakta behoven av kontinuerligt lärande under gymnasiestuderandenas studie- och arbetskarriärer.</p> <p>Modellerna beskriver inte uttömmande eventuella samarbetsformer, men de ger en grund för planeringen och genomförandet av samarbetet mellan anordnarna av gymnasieutbildning, gymnasier och högskolorna. Arbetsgruppen bedömer att på lång sikt kan ungefär hälften av gymnasiestuderandena avlägga i genomsnitt två studiepoäng vid en högskola under gymnasietiden. Förfarandena är delvis också tillämpliga på gymnasieutbildningen för vuxna.</p>	
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture	13.2.2019
Authors	Working group for the development of cooperation between general upper secondary schools and higher education institutions	
Title of publication	Looking upwards – perspectives on cooperation between general upper secondary schools and higher education institutions	
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2019:6	
Register number		Subject Education
ISBN PDF	978-952-263-620-1	ISSN (PD F) 1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-620-1	
Pages	44	Language Finnish
Keywords	General upper secondary education, higher education, cooperation	
Abstract	<p>In spring 2018, the Ministry of Education and Culture established a working group for the development of cooperation between general upper secondary schools and higher education institutions. Its task was to investigate and describe the current state of cooperation between general upper secondary schools and higher education institutions and the various operational frameworks in place, to define the goals of the cooperation and to make proposals on the development of cooperation and national operational frameworks. In its report, the working group proposes changes from the perspective of the general upper secondary education reform, the higher education student admissions reform and the vision for higher education and research in 2030. The goal of these proposals is an increase in education levels that will, to a small degree, be achieved through this cooperation.</p> <p>The objective of the Government Programme is to accelerate the transition to working life and increase the level of education of the population. The vision for higher education and research in 2030 aims to increase the share of higher education graduates of the people aged 25–34 to 50 per cent by 2030. The 2017–2020 performance agreement for higher education institutions states that higher education institutions will deepen their cooperation with upper secondary education providers in order to accelerate the transition to higher education. The new Act on General Upper Secondary Education (714/2018) requires general upper secondary schools to engage in cooperation with higher education institutions. Cooperation between general upper secondary schools and higher education institutions supports the above-mentioned goals.</p> <p>The report includes statistical analyses on students seeking upper secondary school education, secondary-school graduates seeking and starting further studies in different fields, gender segregation and the regional dimension of seeking education. The report presents cooperation practices and describes the planning of and models for cooperation in order to ensure equal opportunities for upper secondary school students studying in different parts of Finland, avoid complicated agreement practices and take into account the need for continuous learning during upper secondary school students' studies and work careers.</p> <p>The models do not provide an exhaustive picture of cooperation practices, instead providing a foundation for the planning and implementation of cooperation between general upper secondary education providers, general upper secondary schools and higher education institutions. The working group estimates that in the longer term, around half of general upper secondary school students could earn an average of two higher education credits during their upper secondary school studies. The practices are also applicable in part to adult general upper secondary education.</p>	
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland	
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Sisältö

Opetus- ja kulttuuriministeriölle	9
1 Uudistuva lukio, uudistuva korkeakoulutus ja siirtymä lukiosta korkeakouluun..	13
1.1 Lukiouudistus	13
1.2 Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittäminen	14
1.3 Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030	14
1.4 Peruskoulusta lukioon ja lukioista korkeakouluun: yliopistoon vai ammatti- korkeakouluun ja mille alalle?	15
2 Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteet	23
3 Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön ulottuvuuksia	25
4 Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön mallit	27
4.1 Näkökulmia yhteistyön suunnitteluun	27
4.2 Lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön toteutustapoja	31
4.3 Yhteistyön tukeminen ja rahoitus sen eri muodoissa.....	38
5 Korkeakouluyhteistyö lukion uudessa opetussuunnitelmassa.....	42
6 Tietojärjestelmien ja digitaalisten alustojen yhteentoimivuus.....	43
6.1 opintopolku.fi	43
6.2 Sähköinen tunnistautuminen ja opintohallinnon tietojärjestelmät.....	43

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Lukiokoulutuksen ja korkeakoulutuksen nivelvaiheen haasteena on ylioppilaiden hidas siirtyminen korkeakoulutukseen, joka johtaa edelleen myöhäiseen siirtymään korkeakoulusta työelämään. Ylioppilaiden jatkokoulutuspreferenssit ja toisaalta tarjolla oleva yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen eri alojen koulutustarjonta eivät täysin kohtaa. Koulutusvalinnat ovat sukupuolittuneita ja koulutustausta periytyy. Viimeaikaisesta syntyvyyden laskusta huolimatta korkeakouluikään tulevat ikäluokat säilyvät nykyisen kokoisina 2030-luvun puoliväliin saakka.

Uusi lukiolaki (714/2018) velvoittaa lukiot yhteistyöhön korkeakoulujen kanssa. Lain mukaan lukiokoulutuksen järjestäjän tulee olla yhteistyössä korkeakoulujen sekä työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa. Osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa (Lukiolaki 13§). Lukiolain siirtymäsäännösten mukaan velvoite yhteistyöhön tulee voimaan, kun lain 12 §:n mukaiset opetussuunnitelman perusteet, ja niiden mukaisesti laaditut opetussuunnitelmat otetaan käyttöön 1 päivänä elokuuta 2021.

Korkeakoulujen tulossopimuksissa vuosille 2017–2020 on sovittu, että korkeakoulut lisäävät yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision tavoitteena on korkeakoulutettujen määrän lisääminen 50 %:iin 25–34-vuotiaista vuoteen 2030 mennessä.

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyötä on kuvattu lukioselvityksessä, jonka mukaan yhteistyötä tehdään ja lukiot toimivat korkeakoulujen ja työelämän kanssa monin erilaisin tavoin.¹ Yhteistyö on viime aikoina laajentunut, mutta toimintamallit ovat pysyneet alakohdaisina ja paikallisina.

Lukiolain veloitteiden ja korkeakouluille asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi opetusministeri asetti keväällä 2018 lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön kehittämistä

¹ Lukioselvitys. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:49, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-531-0>

valmistelevan työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää ja kuvata lukioden ja korkeakoulujen yhteistyön nykytilaa ja erilaisia toimintamalleja, määritellä yhteistyön tavoitteita sekä tehdä ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi ja valtakunnallisiksi toimintamalleiksi.

Lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön kehittäminen tähtää valtakunnallisuuteen sekä yhteistyön ja toimintamallien strategiseen suunnitelmallisuuteen. Työryhmä keräsi jäseniltään malleja suunnitelluista yhteistyökäytännöistä sekä ideoita yhteistyökäytäntöjen kehittämiseksi.

Raportin alussa kuvataan meneillään olevia koulutusjärjestelmän muutoksia lukiouudistuksen, korkeakoulujen opiskelijavalintauudistuksen sekä korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision 2030 näkökulmista. Raportissa on lukioon hakeutumista, ylioppilaiden hakeutumista ja sijoittumista jatko-opintoihin eri aloille sekä sukupuolisegregaatiota ja hakeutumisen alueellista ulottuvuutta kuvaava tilastotarkastelu. Raportissa täsmennetään lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteita ja luokitellaan yhteistyökäytäntöjä eri näkökulmista. Lisäksi raportissa kuvataan näkökulmia yhteistyön suunnitteluun sekä yhteistyön malleja. Mallit eivät kuitenkaan tyhjentävästi kuvaa kaikkia mahdollisia yhteistyökäytäntöjä, mutta antavat pohjaa lukiokoulutuksen järjestäjien, lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön suunnittelulle ja toteuttamiselle.

Raportissa kuvataan lisäksi yhteistyön tukemista ja rahoitusta sen eri muodoissa, sekä lyhyesti yhteistyön suhdetta uudistuvaan lukion opetussuunnitelmaan. Työryhmä kiinnittää huomiota lukioiden ja korkeakoulujen tietojärjestelmien yhteentoimivuuteen sekä tietojärjestelmien ja digitaalisten alustojen, kuten opintopolku.fi-palvelun kehittämiseen.

Työryhmän tavoitteena on ollut pohtia kokonaisuutta, jolla lukiolain mukaisia tavoitteita voidaan edistää, ottaen huomioon eri puolilla Suomea opiskelevien lukiolaisten yhdenvertaiset mahdollisuudet, monimutkaisten sopimuskäytänteiden välttäminen ja esimerkiksi jatkuvan oppimisen tarpeet lukiolaisen opinto- ja työuran aikana. Käytännöt ovat sovellettavissa osin myös aikuisten lukiokoulutukseen.

Vaikka raportissa on rajauduttu lukioiden yhteistyöhön kotimaisten korkeakoulujen kanssa, voivat lukiot tehdä yhteistyötä myös ulkomaisten korkeakoulujen kanssa. Yhteistyöryhmän toiminnan rakennetta on havainnollistettu kuviossa 1.

Työryhmän näkemyksen mukaan suurinta osaa lukiolaisista palvelee lyhyisiin vierailuihin tai muihin kevyisiin menettelyihin perustuva, lukiolaisten korkeakoulutusta koskevaa kiinnostusta ja tietoa herättelevä yhteistyö (luku 4.2.1). Monelle lukiolaisista varsinaisten korkeakoulujen orientoivien opintojen tai harvemmin jopa laajempien opintokokonaisuuksien suorittaminen voi olla soveltuva yhteistyön muoto. Työryhmä pitää tärkeänä, että lukiokoulutuksen järjestäjät mahdollistavat lukiolaisille korkeakouluopintojen suorittamisen, ja arvioi, että pidemmällä aikavälillä noin puolet lukiolaisista voisi suorittaa keskimäärin kaksi korkeakoulun

opintopistettä lukion aikana. Korkeakoulujen tulisi tehdä yhteistyötä laajan verkkopohjaisen tarjonnan tuottamiseksi ja harkita, millaisilla yhteistyökäytännöillä opintotarjonnan yhteistä suunnittelua tehdään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ja lukioiden edustajien yhteistyönä (kohta 4.2.2). Myös alueelliset yhteistyön mallit (luku 4.2.3) ja joissain tapauksissa tiiviit kahdenväliset yhteistyömuodot ovat tarkoituksenmukaisia (luku 4.2.4).

Opetusministeri asetti 7.1.2019 ammatillisen koulutuksen järjestäjien ja korkeakoulujen välisen yhteistyön kehittämissyöryhmän, jonka tulee saattaa työnsä päätökseen 30.4.2019 mennessä. Korkeakoulujen ja lukioiden yhteistyötä pohtinut työryhmä ehdottaa, että opetus- ja kulttuuriministeriö järjestää kummankin työryhmän raportin julkaisemisen jälkeen teemaa käsittelevän yhteisen seminaarin sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen kannalta. Yhteistyön aloittamista ja käytäntöjä olisi käsiteltävä myös lukiokoulutuksen seurantaryhmässä ja ammatillisen koulutuksen reformin seurantaryhmässä.

Työryhmän näkemyksen mukaan yhteistyön kehitystä ja vaikuttavuutta on tulevana vuosina seurattava ja arvioitava lukioissa, korkeakouluissa ja koko koulutusjärjestelmän tasolla.

Työryhmä jättää raporttinsa kunnioittavasti opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Helsingissä 13.2.2019

Tiina Silander, johtaja, opetus- ja kulttuuriministeriö (työryhmän puheenjohtaja)

Birgitta Vuorinen, johtaja, opetus- ja kulttuuriministeriö (työryhmän varapuheenjohtaja)

Maija Aksela, LUMA-keskus Suomi

Esko Heikkinen, lukiokoulutuksen palvelualuejohtaja, Turun kaupunki

Johanna Holvikivi, yliopettaja, Metropolia ammattikorkeakoulu

Bengt Klockars, rektor, Vasa Övningsskola Gymnasiet

Samuli Laitinen, rehtori, Kuopion Lyseo

Taina Lehtonen, rehtori emerita, Kaustinen

Mika Luukkonen, rehtori, Lappeenrannan Lyseon lukio

Pekka Piri, rehtori, Haukilahden lukio

Tarja Puro, sivistysjohtaja, Lappajärven kunta

Vesa Saarikoski, kuntayhtymän johtaja, Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia

Pasi Tolonen, rehtori, Iisalmen lyseon lukio

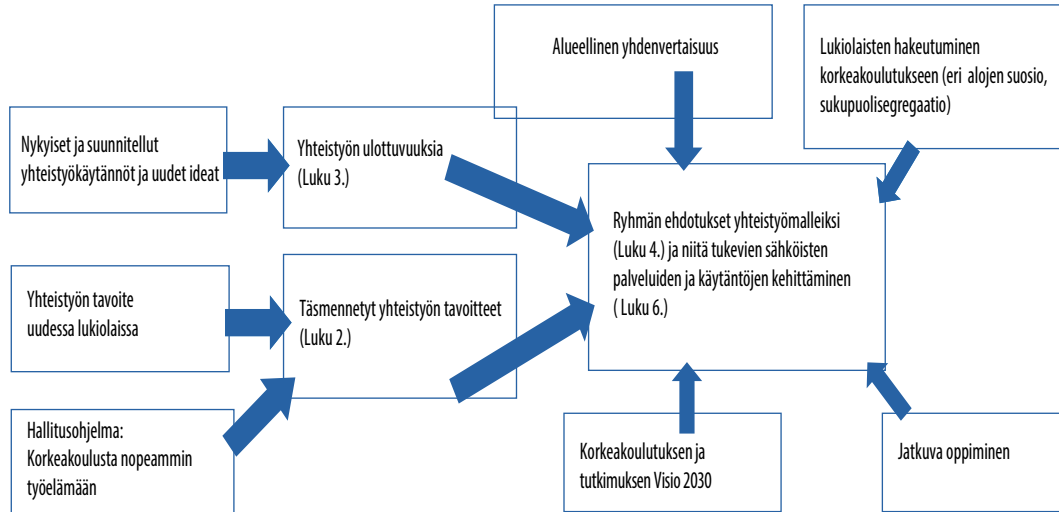
Anu Turunen, opinto-ohjaaja, Rovaniemen Lyseonpuiston lukio

Vesa Vihrevä, rehtori, Mäkelänrinteen lukio, Helsinki

Helka-Liisa Hentilä, vararehtori, Oulun yliopisto

Jukka Lerkkanen, johtaja, Jyväskylän yliopiston avoin yliopisto

Sari Lindblom, vararehtori, Helsingin yliopisto
 Sirkku Linna, kehittämispäällikkö, Aalto-yliopisto
 Katri Ojasalo, vararehtori, Laurea ammattikorkeakoulu
 Riitta Rissanen, rehtori, Lapin ammattikorkeakoulu
 Petri Lehikoinen, opetusneuvos, ryhmän päällikkö, Opetushallitus
 Alvar Euro, puheenjohtaja, Suomen lukiolaisten liitto
 Aki Holopainen, puheenjohtaja, Yksityiskoulujen Liitto ry
 Tuomo Laakso, erityisasiantuntija, Opettajien ammattijärjestö OAJ
 Petri Lempinen, toiminnanjohtaja, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry
 Jukka O. Mattila, puheenjohtaja, Suomen Lähilukioidyhdistys
 Kyösti Värri, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
 Leena Wahlfors, toiminnanjohtaja, Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
 Ilmari Hyvönen, opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö (työryhmän sihteeri)
 Aija Töytäri, opetusneuvos, opetus- ja kulttuuriministeriö (työryhmän sihteeri)

Kuvio 1. Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyöryhmän toiminnan rakenne.

1 Uudistuva lukio, uudistuva korkeakoulutus ja siirtymä lukiosta korkeakouluun

1.1 Lukiouudistus

Uudistuva lukiokoulutus vastaa tulevaisuuden haasteisiin. Lukiouudistuksen tavoitteena on lisätä lukiokoulutuksen vetovoimaa yleissivistävänä, korkeakouluihin jatko-opintokelpoisuuden ja valmiudet tuottavana koulutusmuotona. Lukiouudistus tähtää sujuvampiin siirtymiin korkeakouluihin ja tutustumiseen työelämään opiskelijoiden uravalintojen tukemiseksi.

Uusi lukiolaki sisältää lukiolle veloitteen korkeakoulu- ja työelämäyhteistyöstä. Koulutuksen järjestäjän tulee olla yhteistyössä perusopetuksen, lukiokoulutuksen, ammatillisen koulutuksen ja muun koulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen sekä työ- ja elinkeinoelämän toimijoiden kanssa.

Oppimäärän mukainen opetus ja opintojen ohjaus on järjestettävä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus yksilöllisiin opintoihin valintoihin oppilaitoksessaan sekä koulutuksen järjestäjän muiden oppilaitosten, korkeakoulujen ja muiden koulutuksen järjestäjien antamaa opetusta hyväksi käyttäen. Osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa. Opetuksen määrä säilyy ennallaan. Lukiouudistus tarjoaa opettajalle mahdollisuuksia kehittää yhteistyöhön ja yhteisöllisyyteen perustuvaa toimintakulttuuria ja tehdä yhteistyötä muiden lukioiden, korkeakoulujen ja työelämän kanssa.

1.2 Korkeakoulujen opiskelijavalintojen kehittäminen

Korkeakoulujen opiskelijavalintoja kehitetään vuosina 2018–2020. Pääsykokeita kevennetään ja joitain poikkeusaloja lukuun ottamatta vuodesta 2020 alkaen luovutaan sekä pääsykokeesta että todistuksesta annettaviin yhteispisteisiin perustuvasta ns. yhteispistevalinnasta. Yli puolet paikoista täytetään ylioppilastutkintotodistuksen arvosanojen ja ammattikorkeakoulujen osalta myös ammatillisen perustutkinnon arvosanojen perusteella.

Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat julkaisseet vuonna 2020 sovellettavat ylioppilastutkinnon pisteytysmallit opintopolku.fi-palvelussa.² Yliopistojen osalta on julkaistu myös todistusvalinnalla täytettävien paikkojen osuus. Pelkän pääsykokeen perusteella täytettävien paikkojen osuus näyttää pysyvän pääosin nykyisen kaltaisena ja monilla aloilla kasvavan.

Todistusvalinnan ja pääsykokeiden lisäksi kehitetään muita vaihtoehtoisia opiskelijavalintamenettelyjä, kuten avoimessa korkeakouluopetuksessa suoritettujen opintojen perusteella tehtäviä valintoja. Nämä väylät ovat pääsääntöisesti tarjolla myös lukiolaisille.

1.3 Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030

Korkeakoulujen tulossopimuksissa 2017–2020 on sovittu, että korkeakoulut lisäävät yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriö käynnisti keväällä 2017 korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision valmistelun. Vision yhtenä tavoitteena on korkeakoulutettujen määrän lisääminen 50 %:iin 25–34-vuotiaista vuoteen 2030 mennessä. Nykytila on OECD:n Education at a Glance -julkaisun³ mukaan 42 % näistä ikäluokista. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää tutkintotavoitteiden kasvattamista ja huomattavaa korkeakoulutukseen siirtymisen nopeuttamista. Puolet ikäluokasta, erityisesti lähes kaikki ylioppilaat, olisi saatava korkeakoulutukseen 21 ikävuoteen mennessä.

Laajassa yhteistyössä korkeakouluyhteisön ja sidosryhmien kanssa työstetty visio julkaistiin lokakuussa 2017. Työn tuloksena on määritelty yhteinen tulevaisuuden tahtotila laadukkaammasta, vaikuttavammasta ja kansainvälisemmästä suomalaisesta korkeakoulu- ja tutkimusjärjestelmästä vuoteen 2030 mennessä. Toisen asteen kanssa tehtävä yhteistyö on osa myös korkeakoulutuksen ja tutkimuksen vision toimeenpanoa. Toimeenpanoa

² ks. <https://opintopolku.fi/wp/opo/korkeakoulujen-haku/mika-korkeakoulujen-opiskelijavalinnoissa-muuttuu-vuoteen-2020-mennessa/>

³ OECD (2017), Education at a Glance 2017: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris. <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en>

tukeva tiekartta valmisteltiin yhteistyössä korkeakoulujen ja sidosryhmien kanssa ja julkaistiin 31.1.2019.

1.4 Peruskoulusta lukioon ja lukioista korkeakouluun: yliopistoon vai ammattikorkeakouluun ja mille alalle?

Vuonna 2017 peruskoulun 9. luokan päättäneistä (n. 57 800) tytöistä 64 prosenttia ja pojista 55 prosenttia haki ensisijaisesti lukioon. Lukiokoulutuksessa jatkoi heti peruskoulun jälkeen 53 prosenttia ja ammatillisessa koulutuksessa 41 prosenttia ikäluokasta vuonna 2017.

Moni ylioppilas viettää väli vuoden tai -vuosia ennen jatko-opintoja, vaikka suurin osa hakee jatko-opiskelupaikkaa heti ylioppilastutkinnon suorittamisen jälkeen. Vuonna 2017 jatko-opiskelupaikkaa haki 75 prosenttia ylioppilaista. Kuitenkin vain 28 prosenttia jatkoi opintoja samana vuonna tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Kymmenessä vuodessa jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden osuus uusista ylioppilaista on kasvanut 15 prosenttiyksikköä.

Vuonna 2014 valmistuneista ylioppilaista (32 060) sijoittui jatko-opintoihin seuraavan vuoden loppuun mennessä (korkeintaan yksi väli vuosi) 58 prosenttia. Korkeakouluissa opintonsa oli aloittanut lähes puolet ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa opiskeli joka kymmenes. Kahden väli vuoden jälkeen vuoden 2014 ylioppilaista 71 prosenttia oli opiskelemassa. Heistä korkeakouluissa opiskeli 62 prosenttia ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa 10 prosenttia. Kolmen väli vuoden jälkeen opiskelemaan päässeiden osuus oli kasvanut jo 74 prosenttiin (taulukko 1).

Näyttää siltä, että korkeakouluun pääsemisen vaikeus lisää ammatillisen koulutukseen kysyntää lukiosta valmistuneiden keskuudessa.

Seuraavana vuonna ylioppilaaksi tulon jälkeen päätoimisesti työskenteli joka viides. Työtömänä oli 8 prosenttia ja muussa toiminnassa, esimerkiksi ulkomailla tai varusmies- tai siviilipalveluksessa, oli 12 prosenttia.

Taulukko 1. Vuonna 2014 valmistuneiden ylioppilaiden jatkokoulutukseen pääsy (Lähde: Tilastokeskus)

Väliuosien määrä	Vuonna 2014 valmistuneita ylioppilaita yhteensä	Opiskelemassa, %	Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa	%	Korkeakouluissa	%	Ei opiskele tutkintoon johtavassa koulutuksessa ¹⁾	%
1	32 060	58,2	3 222	10,0	15 456	48,2	13 382	41,7
2	32 060	71,3	3 104	9,7	19 739	61,5	9 217	28,7
3	32 060	73,9	2 093	6,5	21 610	67,4	8 357	26,1

1) Mukana vain tutkintoon johtava koulutus Suomessa. Tarkastelussa mukana yksi opiskelupaikka koulutusasteeltaan korkeimman mukaan.

Vuonna 2011 ylioppilastutkinnon suorittaneista 5 vuoden sisällä ylioppilaaksitulovuodesta jo 82 % oli opiskellut korkeakoulutuksessa. Pelkästään yliopistossa oli opiskellut 34 %, pelkästään ammattikorkeakoulussa 40 % ja kummassakin (Vipunen⁴) 8 %. Aivan viime vuosina nuorten ylioppilaiden hakeutuminen ja opiskelu ammattikorkeakoulutuksessa on kuitenkin vähentynyt. Nykyisellä korkeakoulusektorien paikkamäärien suhteilla valtaosa ylioppilaista aloittaa korkeakoulutuksen tulevaisuudessakin nimenomaan ammattikorkeakoulutuksessa, vaikka ylioppilaat hakeutuvatkin heti ylioppilaaksitulon jälkeen enemmän yliopistokoulutukseen: vuonna 2018 ylioppilastutkinnon suorittaneista syksyllä 2018 alkavaan korkeakoulutukseen hakeneista 70 % haki ensisijaisesti yliopistokoulutukseen.

Taulukkoon 2 on koottu tietoja kaikista hakijoista ja vuonna 2018 toisen asteen tutkinnon suorittaneista ylioppilashakijoista yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen syksyllä 2018 alkaneeseen korkeakoulutukseen. Tiedot on rajattu ns. ensimmäisen syklin korkeakoulutukseen, jota on ammattikorkeakoulututkintoon johtava, yliopistojen kandidaatintutkinnosta alkava ja sellainen yliopistojen ylempään korkeakoulututkintoon johtava koulutus, joka järjestetään ilman alempaa tutkintoa (lääketiede ja hammaslääketiede).

Alojen suosio sekä kaikkien hakijoiden että vasta ylioppilaaksi tulleiden keskuudessa seurailee paikan vastaanottaneiden määrää, eli alat joissa koulutuspaikkoja on paljon, saavat myös paljon hakijoita. Suhteellisessa vetovoimassa, eli siinä montako ensisijaista hakijaa hakee alan paikkaa, on kuitenkin huomattavia eroja.

Suosituimpia aloja vuonna 2018 toisen asteen tutkinnon suorittaneiden ylioppilashakijoiden keskuudessa ovat (yli 2000 hakijaa saavat)

- yliopistojen kauppa-, hallinto- ja oikeustieteet,
- ammattikorkeakoulujen terveys- ja hyvinvointialojen koulutus,
- yliopistojen yhteiskunnalliset alat,
- yliopistojen tekniikan alat ja
- yliopistojen lääketieteet.

4 ks. <https://tilastoneuvos.vipunen.fi/2018/10/15/korkeakoulujen-aloittajien-ikajakauma/> kuvat 3A-4C

Yli 1000 hakijaa saavat lisäksi

- yliopistojen humanistiset alat,
- yliopistojen luonnontieteet ja kasvatusalat,
- ammattikorkeakoulujen tekniikan alat ja
- ammattikorkeakoulujen kauppa-, hallinto- ja oikeustieteet (tradenomikoulutus).

Kaikkien ensisijaisten hakijoiden määrällä mitattu alojen suosituimmuus on monelta osin samankaltainen kuin nuorilla hakijoilla. Erona on, että ammattikorkeakoulutus on suosittumpaa. Ammattikorkeakoulujen terveys- ja hyvinvointialat sekä yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kaupan, hallinnon ja oikeustieteen alat ovat kaikkien hakijoiden keskuudessa suosituimpia. Myös ammattikorkeakoulujen tekniikan ala ja kaupan, hallinnon ja oikeustieteen ala ovat suosittumia kuin nuorilla ylioppilashakijoilla.

Vasta ylioppilastutkinnon suorittaneita paikan vastaanottaneita (yli 500) on eniten

- yliopistoissa tekniikan aloilla,
- ammattikorkeakouluissa tekniikan aloilla,
- yliopistoissa kaupan, hallinnon ja oikeustieteen aloilla,
- yliopistoissa luonnontieteissä,
- yliopistoissa humanistisilla aloilla ja
- ammattikorkeakouluissa terveys- ja hyvinvointialoilla.

Paikkoja on eniten (kaikki paikan vastaanottaneet) ammattikorkeakoulujen terveys- ja hyvinvointialoilla, tekniikan alalla sekä kaupan, hallinnon ja oikeustieteen alalla.

Hakijoiden kokonaismäärä antaa kuvan alan suosioista. Vaikeapääsyisiä ovat alat, joissa on eniten hakijoita suhteessa aloituspaikkoihin (paikan vastaanottaneet). Sellaiset alat (esim. lääketieteet tai taiteet ja kulttuurialat) eivät aina ole hakijoiden kokonaismäärällä mitattuna suosituimpia.

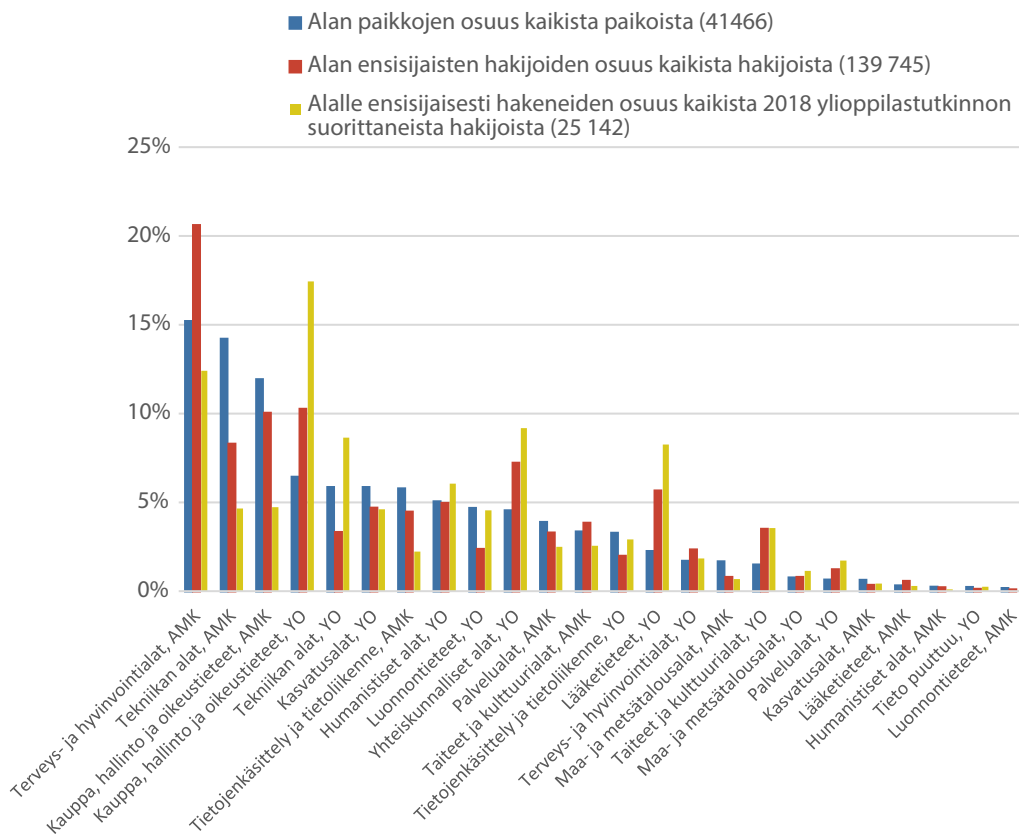
Taulukko 2. Syksyllä 2018 alkaneen ensimmäisen syklin korkeakoulutuksen ensisijaiset hakijat ja paikan vastaanottaneet: Kaikki ja toisaalta 2018 toisen asteen tutkinnon suorittaneet suomalaisen tai kansainvälisen ylioppilastutkinnon suorittaneet. (Tilastoteknisistä syistä jälkimmäisissä ryhmässä on mukana myös ylioppilaita, jotka ovat suorittaneet toisen asteen ammatillisen tutkinnon vuonna 2018. 91 % ryhmästä on kuitenkin 20 vuotiaita tai nuorempia)

OKM ohjauksen ala, sektori	Ensisijaiset hakijat	Paikan vastaanottaneet	Hakijoita per paikan vastaanottanut	2018 toisen asteen tutkinnon suorittaneet ylioppilashakijat	2018 toisen asteen tutkinnon suorittaneet paikan vastaanottaneet ylioppilaat	2018 toisen asteen tutkinnon suorittanutta ylioppilashakijaa per paikan vastaanottanut
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet, YO	14 335	2 663	5,2	4 383	847	5,2
Terveys- ja hyvinvointialat, AMK	28 773	6 298	3,5	3 121	750	4,4
Yhteiskunnalliset alat, YO	10 078	1 880	5,1	2 306	333	6,6
Tekniikan alat, YO	4 625	2 425	1,8	2 174	1 385	1,5
Lääketieteet, YO	7 899	930	8,2	2 075	148	14,7
Humanistiset alat, YO	6 929	2 090	3,2	1 521	603	2,5
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet, AMK	14 009	4 940	2,1	1 189	501	2,3
Tekniikan alat, AMK	11 574	5 886	1,4	1 172	959	1,1
Kasvatusalat, YO	6 550	2 425	2,6	1 160	327	3,7
Luonnontieteet, YO	3 309	1 933	1,6	1 143	713	1,6
Taiteet ja kulttuurialat, YO	4 887	614	7,3	893	146	5,7
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne, YO	2 767	1 354	1,9	734	447	1,6
Taiteet ja kulttuurialat, AMK	5 368	1 385	3,4	642	172	4,0
Palvelualat, AMK	4 597	1 608	2,3	628	261	2,3
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne, AMK	6 230	2 392	1,9	562	316	1,7
Terveys- ja hyvinvointialat, YO	3 252	702	4,2	464	89	4,7
Palvelualat, YO	1 708	265	6,1	433	22	22,3
Maa- ja metsätalousalat, YO	1 098	314	3,4	287	73	3,7
Maa- ja metsätalousalat, AMK	1 104	690	1,3	170	148	1,1
Kasvatusalat, AMK	473	258	1,7	107	74	1,7
Lääketieteet, AMK (suuhygienistikoulutus)	780	128	3,8	75	18	4,3
Humanistiset alat, AMK	288	98	2,3	24	9	2,6
Luonnontieteet, AMK	125	68	1,5	8	5	2,0
Yhteiskunnalliset alat, AMK	56	30	1,6	7	3	2,0

Kuviossa 2 verrataan kaikkien eri aloille eri korkeakoulusektoreilla ensisijaisesti hakneiden osuuksia kaikista hakijoista, vastaavia osuuksia vuonna 2018 toisen asteen tutkinnon

suorittaneista ylioppilashakijoista ja eri alojen aloituspaikkojen osuuksia kaikista aloituspaikoista. Kaavio antaa kuvan siitä, mille aloille ylioppilaat hakevat paikkamäärään nähden korostuneesti heti tutkinnon suorittamisen jälkeen. Nämä nuoret ylioppilaat hakevat paikkamäärään ja myös kaikkiin hakijoihin verrattuna korostuneesti yliopistojen kaupan, hallinnon ja oikeustieteen aloille, yhteiskunnallisille aloille ja lääketieteeseen (sininen palkki huomattavasti keltaista ja myös oranssia palkkia korkeampi).

Koska keskimäärin (kaikenikäisiä) hakijoita on hakijasumasta johtuen kolme per paikka, ei kaaviosta voi suoraan päätellä ali- tai ylikysyntää. Kuvasta pääosin puuttuvat ammatillisen koulutuksen suorittaneet hakevat keskimäärin ylioppilaita vanhempina ja useimmiten ammattikorkeakoulutukseen, eivätkä useinkaan heti ammatillisen tutkinnon suorittamisen jälkeen. Näidenkin lukujen perusteella on kuitenkin selvää, että kaikki ylioppilaat eivät voi päästä ensisijaisen hakutoiveensa ilmaisemalle alalle tai korkeakoulusektorille nykyisillä alojen ja korkeakoulusektorien paikkamäärillä.

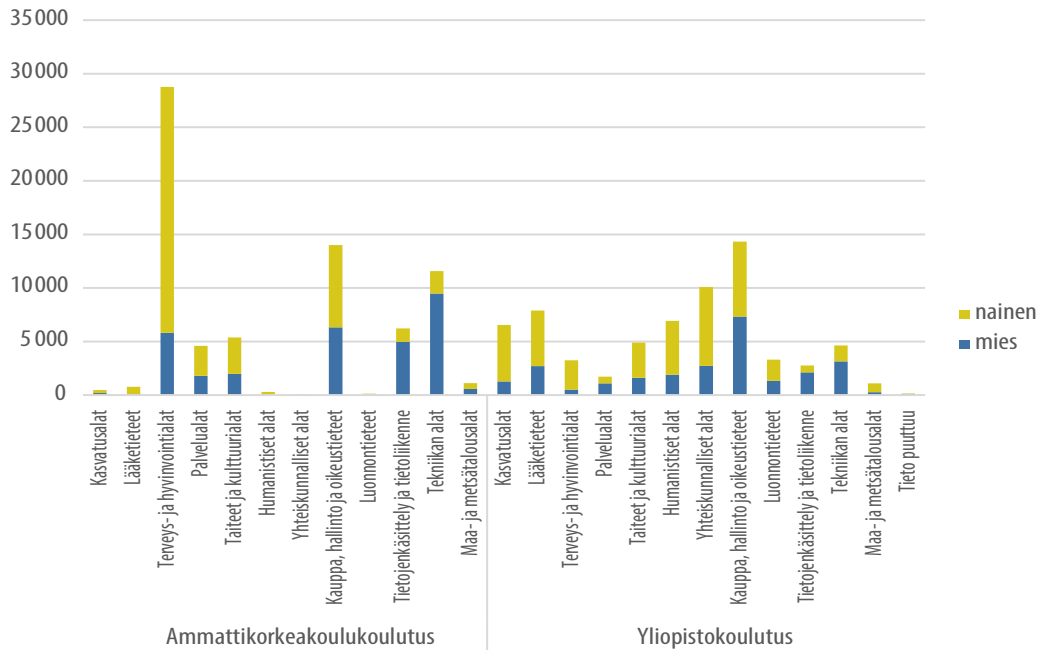
Kuvio 2. Eri aloille eri korkeakoulusektoreilla hakeneiden osuudet kaikista hakeneista (kaikki hakijat ja rajautuen toisaalta vuonna 2018 ylioppilastutkinnon suorittaneisiin) ja eri alojen aloituspaikkojen osuudet kaikista aloituspaikoista (syksyllä 2018 alkaneeseen I syklin koulutukseen yhteishaussa hakeneet).

Sukupuolen mukainen segregatio koulutuksessa tarkoittaa sukupuolten välistä eriytymistä ja epätasapainoa koulutusala- ja oppiainevalinnoissa, opetuksessa, oppimistuloksissa, arvioinnissa sekä koulu- ja opetushenkilökunnan sukupuolijakaumassa. Suomessa koulutusalat ja työmarkkinat ovat vahvasti eriytyneet sukupuolten mukaan. Jako miesten ja naisten koulutusaloihin ja töihin on säilynyt pitkään muuttumattomana ja jopa vahvistunut joillain aloilla. Esimerkkeinä voidaan mainita naisemmistöiset terveys- ja hyvinvointialat sekä kasvatusalat ja miesemmistöiset tekniikan alat sekä tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT). Miesten osuus vuonna 2016 terveys- ja hyvinvointialoilla oli 18 prosenttia ja kasvatusaloilla 22 prosenttia. Naisten osuus ICT-alan opiskelijoista oli 15 prosenttia ja tekniikan alan opiskelijoista 19 prosenttia.⁵

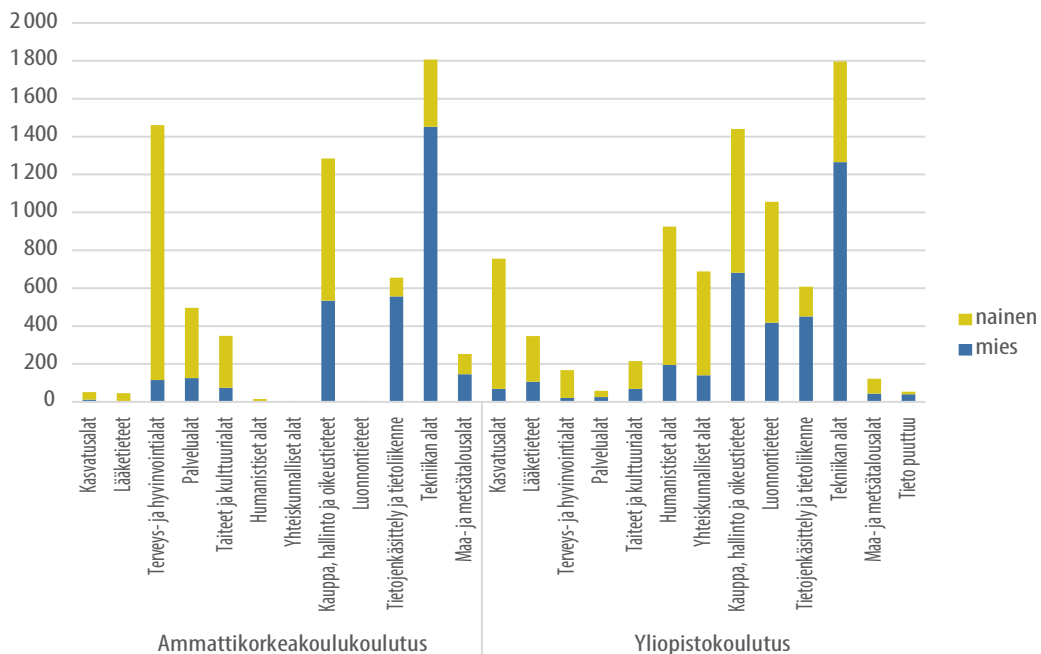
Sukupuolittuneet alat ja ammatit ovat seurausta siitä, että valintoja ohjaavat sukupuoleen liitettävät odotukset ja roolit, jotka ympäröivät nuorta hänen elinpiireissään ja ylipäänsä yhteiskunnassa. Ennakkoluuloihin pohjautuvat käsitykset eri sukupuolille sopivista aloista ja tehtävistä rajoittavat koulutus- ja ammatinvalintojen tekemistä, jäykistävät työmarkkinoita ja vaikeuttavat työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaamista. Tämä on huolestuttavaa myös siksi, että monet uudet tulevaisuuden ammatit ja tehtävät eivät ole vielä tiedossa ja näin vanhat uskomukset voivat ohjata tarpeettomasti nuorten käsityksiä tulevaisuuden koulutus-, työelämä- ja uravalintoja ei toivottuun suuntaan.

Kuvioissa 3 ja 4 on kuvattu korkeakoulusta paikan vastaanottaneiden ja toisaalta hakijoiden sukupuolijakaumaa syksyllä 2018 alkaneen koulutuksen valinnoissa. Sukupuolijakauma syntyy pitkälti erilaisen hakeutumisen seurauksena.

4 ks. <https://tilastoneuvos.vipunen.fi/2018/10/15/korkeakoulujen-aloittajien-ikajakauma/> kuviot 3A-4C

Kuvio 3. Syksyllä 2018 alkaneen koulutuksen yhteishaussa ensimmäisen syklin koulutukseen *ensisijaiset hakijat* korkeakoulusektorin, OKM:n ohjauksen alan ja sukupuolen mukaan.

Kuvio 4. Syksyllä 2018 alkaneen koulutuksen yhteishaussa ensimmäisen syklin koulutuksesta *paikan vastaanottaneet* korkeakoulusektorin, OKM:n ohjauksen alan ja sukupuolen mukaan.

Taulukosta 3 nähdään, että tuoreet ylioppilashakijat hakeutuvat varsin usein lähellä sijaitsevaan korkeakouluun. Esimerkiksi Uudellamaalla asuvista hakijoista 75% hakee ensisijaisesti Uudellamaalla sijaitsevaan korkeakouluun.

Taulukko 3. Maakunnasta eri maakuntiin ensisijaisesti hakevien osuudet kaikista maakunnassa asuvista hakijoista (syksyllä 2018 alkaneen koulutuksen yhteishaussa ensimmäisen syklin korkeakoulutukseen hakeneet vuonna 2018 toisen asteen tutkinnon suorittaneet). Riveillä hakijan maakunta ja sarakkeissa hakukohteen maakunta. Lukuohjeena esim. Uudeltamaalta hakevista (7268 henkeä) 75 %:lla ensisijaisen hakukohteen korkeakoulu oli Uudellamaalla ja 6 % Pirkanmaalla. Uudellamaalla sijaitsevaan korkeakouluun oli 8541 hakijaa.

Hakijan maakunta riveillä, hakukohteen maakunta sarakkeissa	Etelä-Karjala	Etelä-Pohjanmaa	Etelä-Savo	Kainuu	Kanta-Häme	Keski-Pohjanmaa	Keski-Suomi	Kymenlaakso	Lappi	Pirkanmaa	Pohjanmaa	Pohjois-Karjala	Pohjois-Pohjanmaa	Pohjois-Savo	Päijät-Häme	Satakunta	Uusimaa	Varsinais-Suomi	Hakijoista maakunnasta
Ahvenanmaa	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	2 %	0 %	0 %	9 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	55 %	36 %	56
Etelä-Karjala	23 %	0 %	1 %	1 %	0 %	0 %	12 %	1 %	0 %	13 %	0 %	8 %	1 %	6 %	2 %	0 %	26 %	4 %	481
Etelä-Pohjanmaa	0 %	13 %	0 %	1 %	0 %	1 %	13 %	0 %	1 %	30 %	5 %	1 %	8 %	3 %	0 %	0 %	17 %	8 %	895
Etelä-Savo	8 %	0 %	13 %	1 %	0 %	0 %	17 %	1 %	0 %	10 %	0 %	10 %	1 %	15 %	4 %	0 %	17 %	3 %	574
Kainuu	0 %	0 %	0 %	9 %	0 %	0 %	7 %	0 %	4 %	14 %	0 %	7 %	29 %	13 %	0 %	0 %	15 %	3 %	285
Kanta-Häme	2 %	0 %	0 %	0 %	8 %	0 %	9 %	0 %	1 %	32 %	1 %	1 %	2 %	2 %	1 %	1 %	26 %	14 %	804
Keski-Pohjanmaa	1 %	3 %	0 %	1 %	1 %	8 %	10 %	1 %	2 %	18 %	6 %	0 %	18 %	4 %	0 %	1 %	20 %	9 %	378
Keski-Suomi	2 %	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %	45 %	0 %	1 %	17 %	0 %	2 %	3 %	7 %	1 %	0 %	14 %	5 %	1 222
Kymenlaakso	12 %	0 %	2 %	0 %	0 %	0 %	9 %	11 %	1 %	15 %	0 %	2 %	2 %	6 %	4 %	0 %	29 %	8 %	779
Lappi	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	6 %	0 %	20 %	8 %	0 %	1 %	44 %	3 %	0 %	0 %	13 %	3 %	730
Pirkanmaa	1 %	1 %	1 %	0 %	1 %	0 %	5 %	0 %	1 %	61 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	17 %	8 %	2 497
Pohjanmaa	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %	1 %	3 %	0 %	1 %	8 %	39 %	0 %	4 %	1 %	0 %	0 %	26 %	16 %	813
Pohjois-Karjala	5 %	0 %	1 %	0 %	0 %	0 %	5 %	0 %	1 %	8 %	0 %	44 %	2 %	15 %	1 %	0 %	16 %	3 %	722
Pohjois-Pohjanmaa	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	1 %	8 %	0 %	5 %	7 %	1 %	1 %	59 %	3 %	0 %	0 %	11 %	3 %	2 211
Pohjois-Savo	3 %	0 %	1 %	1 %	0 %	0 %	14 %	0 %	1 %	12 %	0 %	10 %	4 %	37 %	1 %	0 %	14 %	4 %	1 121
Päijät-Häme	4 %	0 %	1 %	0 %	1 %	0 %	10 %	1 %	1 %	23 %	0 %	2 %	3 %	3 %	13 %	0 %	30 %	8 %	920
Satakunta	1 %	1 %	0 %	0 %	0 %	0 %	5 %	0 %	1 %	25 %	2 %	0 %	2 %	2 %	1 %	17 %	11 %	33 %	963
Uusimaa	2 %	0 %	1 %	0 %	1 %	0 %	3 %	0 %	0 %	6 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	0 %	75 %	8 %	7 268
Varsinais-Suomi	1 %	0 %	0 %	0 %	1 %	0 %	2 %	0 %	0 %	10 %	1 %	0 %	0 %	0 %	1 %	1 %	14 %	67 %	2 420
Hakijoita maakuntaan	583	191	246	124	188	90	1 992	162	405	4 235	528	730	2 150	1 116	316	243	8 541	3 517	yht. 25 150

2 Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön tavoitteet

Lukiolain mukaisen lukioiden ja korkeakoulujen *yhteistyön tavoitteena on tukea sujuvia siirtymiä sekä lukioissa opiskelevien orientoitumista jatko-opintoihin*. Yhteistyön koulutuspoliittisten tavoitteiden tulisi ohjata sitä, millaista yhteistyötä lukiot ja korkeakoulut tekevät. Alla tarkennetaan edellä mainittua tavoitetta eri toimijoiden kannalta.

Yhteistyö tarjoaa lukiolaiselle

- aitoja mahdollisuuksia tutustua monipuolisesti sekä opiskeluun että työskentelyyn ja toimintatapoihin ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa.
- tutustumista eri alojen opintojen vaatimuksiin ja korkeakoulutusta seuraavan työelämän mahdollisuuksiin.
- tukea itselleen soveltuvan alan valinnassa ja rohkaisua tutustua myös itselle vieraisiin aloihin.
- apua nopeaan korkeakoulutukseen siirtymiseen.

Koko koulutusjärjestelmän kannalta yhteistyö

- sujuvoittaa siirtymää lukioista korkeakouluihin.
- tasaa eri alojen ja korkeakoulusektorien hakupainetta ja innostaa monipuoliseen eri alojen opiskeluun lukiossa.
- lisää vetovoimaa aloilla, joihin lukiolaiset hakeutuvat nykytilassa vähän.
- tukee koulutusalojen sukupuolisegregaation purkamista.
- tukee lukioissa opiskelevien, korkeakouluissa aliedustettujen henkilöryhmien (mm. maahanmuuttajat ja matalasta sosioekonomisesta taustasta tulevat) hakeutumista korkeakoulutukseen.

Lukion opettajien ja opinto-ohjaajien kannalta yhteistyö

- kehittää eri koulutusasteiden ja työelämän väliseen yhteistyöhön perustuvaa toimintakulttuuria.

- ylläpitää ja uudistaa ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen tuntemusta ja ohjauksen kokonaisvaltaista kehittämistä koko koulun tehtävänä.
- antaa mahdollisuuden kehittää osaamista yhteistyössä korkeakoulujen kanssa.

Lukioiden ja lukiokoulutuksen järjestäjien kannalta yhteistyö

- tukee lukion oppimäärän mukaisen opetuksen ja ohjauksen tarjoamista opiskelijan omassa oppilaitoksessa yksilöllisiin opintoja koskeviin valintoihin perustuen.
- mahdollistaa opintojen tarjoamisen muiden oppilaitosten, korkeakoulujen ja koulutuksen järjestäjien antamaan opetukseen.
- mahdollistaa osan lukio-opinnoista tarjoamisen yhden tai useamman korkeakoulun kanssa.
- auttaa lukiota toimimaan yhteistyössä osana koulutusjärjestelmän johdonmukaista jatkumoa.

Korkeakoulujen kannalta yhteistyö

- antaa mahdollisuuden tehdä lukion opiskelijoille ja henkilökunnalle tunnetuksi korkeakouluopintoja, tiedettä sekä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa ja uramahdollisuuksia korkeakouluopintojen jälkeen.
- tukee korkeakoulun henkilöstön osaamisen kehittämistä, erityisesti lukion ja lukion päättävien valmiuksien tuntemusta.
- tukee asiantuntijoiden tiedonvaihtoa korkeakouluopinnoista erityisesti aloilla, joissa uusia korkeakoulutettuja tarvitaan (mm. digitalisaation myötä syntyvät uudet ammatit).
- hyödyttää korkeakoulujen uudistuvaa opiskelijavalintaa.
- tukee alueellisia osaamiskeskittymiä ja esittelee selkeitä opintopolkuja.
- tarjoaa yhteistyömahdollisuuksia korkeakoulujen välillä.

3 Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön ulottuvuuksia

Työryhmä keräsi työnsä aluksi työryhmän jäseniltä tietoa olemassa olevista yhteistyökäytännöistä ja myös uusista ideoista yhteistyökäytännöiksi. Nykytilassa suuri osa yhteistyöstä muodostuu erilaisista korkeakoulujen ja lukioiden tapahtumista (esim. abipäivät, messut yms.) tai lyhyistä vierailuista korkeakouluihin. Työryhmä on työssään keskittynyt tarkastelemaan yhteistyökäytäntöjä, joissa lukiolaiset osallistuvat tavalla tai toisella korkeakouluopintoihin tai niiden sisältöihin osana lukion opintojaksoja tai jotka muuten avaavat korkeakouluopintoja ja niiden sisältöjä lukiolaiselle.

Yhteistyökäytäntöjä on hyvin monenlaisia, mutta niissä voidaan tunnistaa neljä ulottuvuutta, joiden perusteella käytäntöjä voidaan luokitella:

- A. Valtakunnallisuus: kaikille avoin – alueellinen – kahdenvälinen
 - **Kaikille avoimia sopimuksettomia** käytäntöjä ovat sellaiset, joissa korkeakoulun tarjoamat opinnot tai sisällöt ovat avoimia mille tahansa lukiolle ja periaatteessa kenelle tahansa lukiolaiselle (joskin maantieteellisiä rajoituksia voi olla), usein siis verkkokursseja tai -materiaaleja. Tällaisissa yhteistyökäytännöissä ei ole muodollista sopimusta lukion ja korkeakoulun välillä.
 - **Alueellisissa sopimukseen perustuvissa käytännöissä** on kyse korkeakoulun ja kaupungin tai ympäröivän seudun keskeisistä käytännöistä. Joissain nykyisissä käytännöissä lukiokoulutuksen järjestäjä maksaa korkeakoululle lukiolaisten opinnoista korkeakoulussa.
 - **Kahdenvälisissä käytännöissä** on kyseessä yhden korkeakoulun ja yhden lukion välinen yhteistyö, jossa lukiolaiset esimerkiksi suorittavat korkeakouluopintoja tai korkeakoulun henkilöstö osallistuu lukiokurssien järjestämiseen. Käytäntö perustuu usein sopimiseen, mutta sopimukset voivat olla hyvin epämuodollisia ja henkilösidonaisia.

- B. Korkeakoulun ja korkeakoulutuksen osuus yhteistyökäytännössä
- **Avoimena korkeakouluopetuksena (tai erillisinä opintoina) järjestettävät korkeakouluopinnot**, joihin lukiolaiset osallistuvat.
 - **Korkeakoulun osallistuminen lukion opintojakson** järjestämiseen, jossa kyse on lukion (usein paikallisista valinnaisista) opintojaksoista, jotka lukio ensisijaisesti järjestää, mutta joka avaa korkeakoulutusta tavalla tai toisella lukiolaiselle, ja jonka järjestämiseen korkeakoulu osallistuu joltain osin.
- C. Yhteistyökäytännön liittyminen lukio-opintoihin, opetussuunnitelmaan ja opintojaksoihin⁶
- **Pakollisen (tai valinnaisen) lukion opintojakson osana tapahtuva yhteistyö.** Yhteys korkeakouluun tapahtuu osana lukion opintojaksoa, mutta ei muodosta sitä kokonaan.
 - **Paikallinen valinnainen lukion opintojakso kokonaisuudessaan.** Paikallinen valinnainen opintojakso joka *muodostuu kokonaisuudessaan* tavalla tai toisella korkeakoulun tarjoamasta tai yhteisesti rakennetusta oppinnosta.
 - **Ei suhdetta.** Lukiotyön ohella tai lisäksi suoritettavat korkeakouluopinnot, joihin osallistuminen ja joiden mahdollinen suorittaminen eivät esim. näy mitenkään lukion todistuksessa.
- D. Lisäksi voidaan tarkastella suhdetta korkeakoulun opiskelijavalintaan
- Opintojen suorittamisella on joissain malleissa merkitystä korkeakoulun opiskelijavalintojen kannalta (valinta opintosuoristusten perusteella).

Työryhmä analysoi erilaisia vaihtoehtoja, ja päätyi strukturoimaan yhteistyömallien kuvauksen ensisijaisesti luokittelun A mukaan, mutta myös muita luokituksia käytetään.

⁶ Tässä on käytetty uuden lukiolain ja -asetuksen terminologiaa, eli puhutaan pakollisista ja valinnaisista opintojaksoista

4 Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön mallit

Korkeakoulu yhteistyön toteuttamisen mahdolliset tavat riippuvat lukion tulevista opetus-suunnitelman perusteista ja toisaalta paikallisista opetussuunnitelmista, siitä millaisina ja miten laajoina opintojaksoina lukion koulutus järjestetään.

4.1 Näkökulmia yhteistyön suunnitteluun

4.1.1 Ohjaus

Uudessa lukiolaissa on entistä vahvemmin ja täsmällisemmin säädetty opiskelijan oikeudesta saada opintojen ohjausta.

Opintojen ohjaus muodostaa lukion toiminnassa kokonaisuuden, joka tukee opiskelijaa opintojen eri vaiheissa sekä kehittää hänen valmiuksiaan tehdä koulutusta ja tulevaisuutta koskevia valintoja ja ratkaisuja. Ohjaus on lukiokoulutuksen henkilöstön tavoitteellisesti johdettua yhteistä työtä. Opinto-ohjaajalla on päävastuu opinto-ohjauksen käytännön järjestämisestä sekä ohjauksen kokonaisuuden suunnittelusta ja toteutuksesta. Lukiokoulutuksen oppimäärää suorittavalla opiskelijalla on oikeus saada säännöllisesti laissa säädetyn oppiainemuotoisen opinto-ohjauksen lisäksi tarpeidensa mukaista henkilökohtaista ja muuta opintojen ja jatko-opintoihin hakeutumiseen liittyvää ohjausta. Koska henkilökohtaisen ohjauksen tulee olla opiskelijan omien tarpeiden mukaista, ohjaus voi eri opiskelijoiden osalta olla eri mitallista ja sisällöltään erilaista. Opiskelijan näkökulmasta ohjaus on prosessi, joka tukee lukio-opintojen sujuvaa etenemistä ja jatko-opinto- ja urasuunnittelua.

Lukio-opintojen etenemisen sekä jatko-opintoihin ja työelämään siirtymisen tueksi lukio-koulutuksen oppimäärää suorittava opiskelija laatii itselleen henkilökohtaisen opintosuunnitelman, joka sisältää opiskelusuunnitelman, ylioppilastutkintosuunnitelman sekä lukio-koulutusta seuraavia opintoja koskevan ja urasuunnitelman. Tavoitteena on, että opiskelija suunnittelee lukio-opintojaan ja tekee valintojaan siten, että hänellä on valmiudet

hakeutua jatko-opintoihin välittömästi lukio-opintojen jälkeen. Opiskelijan jatko-opintosuunnitelma on keskeinen opintojen ohjauksen väline, joka mahdollistaa ohjauksen entistä paremman yksilöllistämisen. Näin opiskelijalla on opintojen päättyessä paremmat valmiudet jatko-opintoihin hakeutumiseen sekä syvällisempää tietoa koulutusvaihtoehtoista ja työelämästä. Henkilökohtainen opintosuunnitelma on opiskelijan laatima asiakirja ja se laaditaan oppilaitoksen opetushenkilöstön tuella. Suunnitelma laaditaan opintojen alussa ja sitä päivitetään säännöllisesti opintojen edetessä.

Opiskelijalla on myös oikeus saada ohjausta muihin opintoihin hakeutumisessa, jos opiskelijan opiskeluoikeus on päättymässä tai opiskelija on ilmoittanut lukiosta eroamisestaan. Ohjauksella pyritään minimoimaan lukio-opintojen keskeyttävien opiskelijoiden mahdollista syrjäytymisvaaraa.

Ohjauksen merkitys korostuu etenkin koulutuksen nivel- ja siirtymävaiheissa. Lukiokoulutuksen oppimäärän suorittaneella henkilöllä, joka ei ole saanut jatko-opiskelupaikkaa tutkintoon johtavassa koulutuksessa, on oikeus saada jatko-opintoihin hakeutumiseen ja urasuunnitelmiin liittyvää ohjausta. Ohjausta on oikeus saada oppimäärän suorittamisvuotta seuraavan vuoden aikana ja ohjauksesta vastaa koulutuksen järjestäjä, jonka oppilaitoksessa oppimäärä on suoritettu. Ohjausta ei ole välttämätöntä antaa juuri siinä oppilaitoksessa, jossa opiskelija on lukiokoulutuksen oppimäärän suorittanut. Koulutuksen järjestäjä voisi myös toteuttaa ohjauksen keskitetysti. Ohjausta tulee antaa pyydettyä.

Opinto-ohjauksella tuetaan opiskelijaa tunnistamaan omat vahvuutensa ja kiinnostuksen kohteensa. Monipuolisen ohjauksen tavoitteena on, että nuori saa mahdollisimman kattavasti tietoa eri jatkokoulutusmahdollisuuksista, työ- ja elinkeinoelämästä sekä yrittäjyydestä. Opiskelijalle tulisi siis tarjota mahdollisuus tutustua korkeakouluihin ja työelämään sekä yrittäjyyteen mm. erilaisten vierailujen ja yhteistyömuotojen kautta, jotta opiskelijan itsetuntemus vahvistuisi ja jatko-opintosuunnitelman tekeminen selkeytyisi.

4.1.2 Lukion opettajat ja korkeakoulun henkilöstö

Korkeakouluyhteistyö edesauttaa lukion ja korkeakoulun henkilöstön välisen ammatillisen ja ajankohtaisen tiedon vaihtamista. Parhaimmillaan yhteistyö vahvistaa lukion opettajien aineenopetuksessa hyödyllistä, ajankohtaista substanssiosaamista ja ammatillista verkostoitumista sekä lisää tietoa korkeakoulupedagogiikasta, korkeakouluissa käytetyistä opetus- ja tutkimusmenetelmistä ja vaadittavista opiskelunvalmiuksista. Vastaavasti yhteistyö lisää korkeakoulujen tietoutta lukioissa käytetyistä opetusmenetelmistä ja kehittyvästä pedagogiikasta. Yhteistyö tukee opettajien osaamisen kehittämistä, mutta ei kuitenkaan sulje pois tarvetta täydennyskoulutukselle.

Korkeakouluysteistyön toteutus suunnitellaan lukiolain ja opetussuunnitelman perusteissa kuvattujen tavoitteiden pohjalta koulutuksen järjestäjätasolla yhteistyössä lukion opettajien kanssa. Yhteistyön suunnittelussa on luontevaa hyödyntää olemassa olevia yhteistyöverkostoja ja opettajien sekä opetushenkilöstön jo luomia korkeakouluysteistyökäytänteitä. Myös lukiosta jo valmistuneiden, korkeakoulussa opiskelevien alumnitoiminnan hyödyntäminen korkeakoulutietouden lisäämisessä sekä jo työelämässä toimivien ammattilaisten esittämät kuvaukset korkeakoulutuksen työelämäyhteydestä on mahdollista hyödyntää laajemmin. Joillakin lukioilla ja lukion opettajilla on yhteistyöverkostoja korkeakouluysteistyöhön ja niitä olisi hyvä hyödyntää vielä nykyistä laajemmin.

Opiskelijoita korkeakouluysteistyössä ohjaavat sekä lukion opinto-ohjaajat että aineenopettajat paikallisesti sovittavalla tavalla. Opintojen arviointikäytänteet kuvataan selkeästi varsinkin niissä tilanteissa, joissa osa lukion opintojaksosta toteutetaan yhteistyössä korkeakoulun kanssa.

Lukion opettajien korkeakouluvierailut, korkeakouluopetukseen tutustumiset ja mahdolliset virtuaaliset korkeakoulun työskentelyyn tutustumiset olisivat konkreettinen keino tehostaa korkeakoulutuntemusta.

Opettajalla on tekijänoikeus tekemäänsä opetusmateriaaliin kaikilla koulutusasteilla. Tämä tarkoittaa toisaalta opettajan oikeutta materiaalin jakamiseen ja esimerkiksi avoimeen lisensointiin kaikkien hyödynnettäväksi. Avoimet oppimateriaalit voivat helpottaa lukioiden korkeakouluysteistyötä, esimerkiksi kun lukion opettajat voivat hyödyntää korkeakoulujen avoimesti lisensoituja materiaaleja ilman erillisiä sopimuksia ja korvauksia.

4.1.3 Lukiokoulutuksen järjestäjä ja lukiot

Lukioissa tulee luoda korkeakouluysteistyölle edellytykset ja kehykset siten, että kaikille lukiolaisille tarjotaan mahdollisimman yhtäläiset mahdollisuudet päästä mukaan korkeakouluysteistyöhön.

Yhteistyön tulisi suurelta osin olla muodoiltaan sellaista, joka ei edellytä muodollista sopimista korkeakoulujen ja lukioiden välillä. Kaikilla lukioilla tai lukiokoulutuksen järjestäjillä ei ole tarkoituksenmukaista olla sopimussuhteita laajasti eri alojen koulutusta tarjoaviin ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin, vaan yhteistyön tulisi perustua suunnitelmallisiin yhtenäisiin korkeakoulujen ja toisaalta lukioiden käytäntöihin, jotka mahdollistavat lukiolaisen kontaktin korkeakoulutukseen. Joissain tapauksissa esimerkiksi alueen lukioiden ja korkeakoulujen kesken tai kahdenvälisesti voi olla syytä laatia yhteistyösopimuksia. Lukioiden on sovittava mahdollisesta yhteistyöstä myös työelämän, kuten julkisen sektorin ja yritysmaailman edustajien kanssa.

Koulutuksen järjestäjän paikallinen opetussuunnitelma laaditaan siten, että se luo mahdollisuudet korkeakouluysteistyölle. Lisäksi lukion fyysistä läheisyyttä alueen korkeakouluihin on järkevää hyödyntää, ja alueelliset ratkaisut ovat perusteltuja. Samoin tulee olla mahdollisuuksia kahdenvälisiin mutkattomiin käytäntöihin ja sopimuksiin perustuviin hyvin läheisiin yhteistyösuhteisiin.

Lukiokoulutuksen verkkopohjaisen yhteistyön teknisiä edellytyksiä käsitellään luvussa 7.

4.1.4 Korkeakoulut

Korkeakoulujen tulossopimuksissa vuosille 2017–2020 on sovittu, että korkeakoulut lisäävät yhteistyötä toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi. Korkeakoulutus ja tutkimus 2030 -vision tavoitteena on korkeakoulutettujen määrän lisääminen 50 %:iin 25–34-vuotiaista vuoteen 2030 mennessä.

Korkeakouluissa yhteistyön tavoitteet voivat painottua eri korkeakouluilla eri tavoin.

Yhteistyö voi lisätä matalan kysynnän alojen vetovoimaa ja tästä syystä yhteistyö voi painottua näille aloille. Erityisesti voimakkaasti sukupuolittuneiden alojen yhteistyökäytäntöjä tulisi kehittää kannustamaan aliedustettua sukupuolta alalle.

Lukioita huomattavasti suurempina organisaatioina korkeakoulut tekevät monenlaista yhteistyötä kaikille avoimista kursseista ja tapahtumista alueelliseen yhteistyöhön ja tiiviisiin kahdenvälisiin yhteistyömuotoihin. Korkeakoulun kannalta yhteistyön suunnittelussa tulisi huomioida yhteistyömuotojen valtakunnallinen saavutettavuus ja yhteistyön tavoitteet koko koulutusjärjestelmän kannalta.

Toisaalta yhteistyön tulisi avata korkeakoulua mahdollisimman monelle lukiolaiselle ja toisaalta yhteistyö voi käytännössä olla läheisempää vain joidenkin lukioiden kanssa. Läheisten yhteistyökumppanien valinnassa on hyvä pohtia avoimesti tavoitteita. Voi esimerkiksi olla perusteltua valita läheisen yhteistyön kumppaneiksi nimenomaan lukioita, joista edetään kyseiseen korkeakouluun vähän.

Resurssien tehokkaan käytön kannalta korkeakoulujen keskinäinen yhteistyö ja työnjaosta sopiminen ovat tärkeitä. Alueen korkeakoulut voivat tarjota yhteisen opintotarjottimen alueensa lukioille ja tarjonta voi olla myös valtakunnallista, kuten alla ehdotetaan.

4.2 Lukioiden ja korkeakoulujen välisen yhteistyön toteutustapoja

Työryhmän näkemyksen mukaan suurinta osaa lukiolaisista palvelee lyhyisiin vierailuihin tai muihin kevyisiin menettelyihin perustuva, lukiolaisten korkeakoulutusta koskevaa kiinnostusta ja tietoa herättelevä yhteistyö (luku 4.2.1). Osalle lukiolaisista varsinaisten korkeakoulujen orientoivien opintojen, tai harvemmin jopa laajempien opintokokonaisuksien suorittaminen, voi olla soveltuva yhteistyön muoto. Työryhmä pitää tärkeänä, että lukio-koulutuksen järjestäjät mahdollistavat lukiolaisille korkeakouluopintojen suorittamisen ja arvioi, että pidemmällä aikavälillä noin puolet lukiolaisista voisi suorittaa keskimäärin kaksi korkeakoulun opintopistettä lukion aikana. Korkeakoulujen tulisi tehdä yhteistyötä laajan verkkopohjaisen tarjonnan tuottamiseksi ja harkita, millaisilla yhteistyökäytännöillä kursitarjonnan yhteistä suunnittelua tehdään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ja myös lukioiden edustajien yhteistyönä (luku 4.2.2). Myös alueelliset yhteistyön mallit (luku 4.2.3) ja joissain tapauksissa myös tiiviit kahdenväliset yhteistyömuodot ovat tarkoituksenmukaisia (luku 4.2.4).

4.2.1 Vierailut ja muu lukiolaisten kiinnostusta ja tietoa herättelevä yhteistyö

Lukiot voivat järjestää opiskelijoille korkeakoulutukseen tutustumisia eri tavoin, kuten messuille ja tapahtumiin osallistumisia, verkkotapahtumia, projekteihin osallistumisia korkeakouluopiskelijoiden kanssa jne. Lukiolaisen kiinnostusta korkeakoulutuksen aloihin ja opintoihin voi lisätä lyhyillä, yhden tai puolen päivän mittaisilla vierailuilla sekä tapahtumilla tai teemaviikkoon osallistumisella. Yhteistyön muotoja voivat olla esimerkiksi

- erilaiset messut (abi-päivät, uraohjauspäivät, urapäivät, kampuspäivät) ja tapahtumat, joissa lukiolaiset pääsevät vierailemaan korkeakoulukampuksille. Ohjelman järjestämiseen voivat korkeakoulussa osallistua korkeakoulun henkilökunta ja opiskelijat.
- korkeakouluopiskelijoiden vierailut lukioihin: opiskelijat kertovat opinnoista ja opiskelusta ja siitä millaiseen työelämään ne voivat johtaa.
- korkeakoulun alumnien vierailut lukioon.
- korkeakouluopettajien vierailut lukion opintojaksoilla.
- tapahtumat, joilla on erityisiä kohderyhmiä ja tarkoituksia, esimerkiksi innostaa ja kannustaa luonnontieteissä lahjakkaita nuoria naisia hakeutumaan tekniikan alalle.
- viestintä opiskelijalta opiskelijalle.
- lukiolaisten vierailut korkeakoulun lähiopetuksessa.
- korkeakoulun avoimet ovet lukion henkilöstölle.

Digitaalisia mahdollisuuksia tulee hyödyntää entistä enemmän, ja korkeakoulujen viestintää kannattaa kehittää huomioiden nuorten viestintäkeinot ja -yhteisöt entistä paremmin.

Lukiolaisen kiinnostusta korkeakoulutuksen aloihin ja opintoihin voi lisätä esimerkiksi osallistavalla tiedekasvatuksella. Tiedekasvatuksen tavoitteena on tiedeosaamisen vahvistaminen, ja se käsittää kaikki tieteenalat. Tavoitteena on hahmottaa tieteellisen tiedon erityisasema suhteessa erilaisiin aatteellisiin, poliittisiin tai erilaisiin uskomusjärjestelmiin ja arvoihin perustuviin lähestymistapoihin. Tiede tarjoaa luotettavinta maailmaa ja sen eri ilmiöitä koskevaa tietoa ja vastauksia maailman moniin ongelmiin ja kysymyksiin.

Vastaavasti ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminnan (TKI) yhteyteen voidaan rakentaa lukioyhteistyön malleja. Ammattikorkeakoulujen tutkimus-, kehitys-, simulaatio-, laboratorio- ja digitaalisiin ympäristöihin tutustuminen avaa lukiolaisen näkökulmia yhteiskunnan ja työelämän erilaisia tarpeita palvelemaan soveltavaan tutkimukseen ja kehittämis- ja innovaatiotoimintaan. Ammattikorkeakoulujen TKI-toiminnan erityispiirre on opiskelijoiden osallistuminen hankkeiden toteuttamiseen osana opintoja, työharjoitteluja sekä opinnäytetöiden suorittamista, ja sen ympärille voidaan rakentaa mielekkäitä malleja myös lukioyhteistyöhön.

Laadukas tiedekasvatustoiminta on pedagogisesti mielekästä ja perustuu uusimpaan tutkimustietoon. Tiedekasvatuksen muotoja on lukuisia, niin formaaleissa, non-formaaleissa kuin informaaleissakin oppimisympäristöissä. Ne voivat olla lukiolaisille suunnattujen kurssien ja virtuaaliopetuksen lisäksi esimerkiksi toiminnallisia opintokäyntejä, korkeakoulun luennoille ja tiedetapahtumiin osallistumista, lukiolaisten työelämään tutustumisjaksoja tai osallistumista korkeakoulun järjestämiin tiedeleireihin ja tiedekerhoihin. Korkeakouluissa tiedekasvatus on merkittävä osa niiden yhteiskunnallista vuorovaikutusta, mutta myös osa niiden tutkimusta ja opetusta. Tiedekasvatusaktiviteetteja voivat ohjata perus- ja jatkotutkinto-opiskelijat osana opintosuorituksiaan. Tärkeää lukiolaisiin suuntautuvassa tiedekasvatuksessa on tarjota lukiolaisille mahdollisimman samaistuttavia esikuvia – korkeakoulujen tohtorikoulutettavat ja muut nuoret tutkijat soveltuvat rooliin erinomaisesti. Samalla he itse myös oppivat nuorilta ja saavat tärkeää esiintymiskokemusta. Nuoret tutkijat voivat tuoda lukiolaisille esiin omia uratarinoitaan ja tieteen merkitystä, mikä lisää lukio-opetuksen ammatillista ja yhteiskunnallista relevanssia. Tulevat aineenopettajat voivat osallistua myös nuorten ohjaukseen, ja se voi olla osa heidän opettajaopintojaan. Oppivassa yhteisössä kaikki oppivat toisiltaan. Lukiolaiset voivat myös tutustua korkeakoulun alumneihin työelämän palveluksessa, ja saavat tietoa erilaisista uramahdollisuuksista ja tarvittavista tulevaisuuden taidoista. Korkeakouluissa lukiolaiset pääsevät tutustumaan myös niiden kansainväliseen toimintaan, joka avaa heille myös globaaleja mahdollisuuksia. Lukiolaisia osallistava tiedekasvatus voi tapahtua esimerkiksi seuraavissa muodoissa:

Lukiolaisten vierailut korkeakouluihin ja niiden tapahtumiin

Lukiolaiset voivat vierailla korkeakouluissa omatoimisesti tai opetusryhmän opettajan johdolla. Silloin he kohtaavat autenttisisä ympäristössä roolimalleja ja omaksuvat toimintakulttuuria sekä oppivat alan kieltä ja termistöä. Vierailut toimivat näyteikkunana nykytutkimukseen ja auttavat nuorta hahmottamaan tieteenalojen yhteneväisyyksiä ja suuntaviivoja.

Vierailut voivat olla esimerkiksi toiminnallisia opintokäyntejä, osallistumista yksittäisille luennoille tai tapahtumapäiviin (esimerkiksi abi-/uraohjauspäiviin) tai pidempiä jaksoja (esimerkiksi työelämään tutustumisjaksoja). Lukiolainen voi myös nk. varjostaa korkeakouluopiskelijaa tai korkeakouluopiskelijat voivat mentoroida lukiolaisia.

Toiminnallisina opintokäynteinä toteutettavat vierailut autenttisisä ympäristössä voivat tarjota lukiolaisille uusia tapoja opiskella tieteitä, sillä vierailuilla voidaan hyödyntää työtapoja, joissa käytetään sellaisia infrastruktuureita tai välineitä, joita ei löydy lukioista. Korkeakoulujen tarjoamat uudenlaiset työskentelytavat ja sisällöt monipuolistavat myös opettajan pedagogista osaamiskenttää, mikäli opettaja vierailee lukiolaisten mukana.

Tapahtumapäivillä voi olla erityisiä teemoja, kohderyhmiä ja tarkoituksia, esimerkiksi innostaa ja kannustaa luonnontieteissä lahjakkaita nuoria naisia hakeutumaan tekniikan alalle. Avointen ovien tapahtumia voidaan järjestää myös lukioiden opettajille ja johdolle tai lukiolaisille ja koko perheille, jolloin nuori pääsee tutustumaan opiskelupaikkaan vanhempiensa kanssa.

Korkeakoulujen henkilöstön, perus- ja jatko-opiskelijoiden sekä alumniien vierailut lukioihin

Korkeakoulujen henkilökunta voi myös vierailla lukioissa esimerkiksi toteuttamassa toiminnallisia tiedetuokioita tai pitämässä luentoja. He voivat tukea ja ohjata lukio-opiskelijoita esimerkiksi opiskeluprojektien toteuttamisessa. Luennot voivat keskittyä tieteelliseen sisältöön tai alan opiskelu- ja uramahdollisuuksiin. Niitä voidaan pitää myös etäyhteyden kautta. Korkeakoulussa opiskelevat tai työskentelevät kyseisen lukion omat alumnit toimivat tärkeinä roolimalleina. Korkeakoulut voivat myös tarjota videoita erilaisista urista ja mahdollisuuksista nuorille. Niitä voidaan käyttää opetuksessa ja opinto-ohjauksessa innoittajina.

4.2.2 Laaja avoin, koordinoitu ja pääosin verkkopohjainen orientaatiokurssitarjonta ja sen hyödyntäminen lukioissa

Yhteistyön tulisi lukioiden, lukiokoulutuksen järjestäjien ja toisaalta korkeakoulujen kanalta olla suurelta osin muodoiltaan kaikille lukiolaisille saavutettavaa ja siis sellaista, joka ei edellytä muodollista sopimista korkeakoulujen ja lukioiden välillä. Yhteistyön tulisi

antaa lukiolaisille mahdollisuuksia tutustua itselleen soveltuvan alan ja korkeakoulusektorin (yliopistot ja ammattikorkeakoulut) korkeakoulutukseen ja alan opintojen vaatimuksiin ja tukea lukiolaista korkeakoulutusalan valinnassa. Lisäksi yhteistyön tulisi olla sellaista, että lukiolainen voi tutustua useampaan kuin yhteen alaan korkeakoulutuksessa. On tärkeää, että lukiolaiset tutustuvat erityyppisiin aloihin ja myös sellaisiin, jotka eivät ole tulleet ensimmäisenä mieleen. Näin lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyö voisi myös tasata hyvin eri alojen hakupainetta korkeakoulutukseen.

Nykypäivän lukiolaisilla on edessään ura elinikäisinä oppijoina. Voidaan olettaa, että lukiolaisten elämänsä varrella suorittamista opinnoista merkittävä osa tulee sisältämään erilaisia verkossa suoritettavia osia. Tähän olisi hyvä saada tuntumaa jo lukioaikana, ja korkeakoulu yhteistyö on tälle otollinen paikka.

Suomen lukioverkon erityispiirteenä on, että noin puolet lukioista on pieniä maaseudun ja haja-asutusalueiden yksiköitä. Koulutuksen alueellisen tasa-arvon toteutumisen kannalta olisi tärkeää, että iso osa korkeakoulutukseen tutustumisesta tapahtuisi verkossa toteuttavina käytäntöinä. Työryhmä ehdottaa valtakunnallista ”yhteistyömallia” jossa korkeakoulujen tarjontaa avataan julkisesti lukioiden hyödynnettäväksi. Se koostuisi korkeakoulujen tarjoamista lyhyistä verkkokursseista, joita lukiot ja lukiolaiset voisivat hyödyntää eri tavoin osina lukion (pääosin valinnaisia) opintojaksoja.

Yliopisto- ja ammattikorkeakoululakien ja asetusten mukaan avoin korkeakouluopetus on korkeakoulututkintojen osien koulutusta.⁷

Jos lukiolaisille tarjottavissa kursseissa olisi kyse korkeakoulututkintojen osien tarjonnasta eli avoimesta korkeakouluopetuksesta tai erillisinä opintointa tarjottavasta koulutuksesta, suoritukset huomioitaisiin korkeakoulujen rahoitusmalleissa. Korkeakoulut päättävät tutkintojensa sisällöstä ja niiden päätettäväksi jää ratkaista, millaisia osia tutkinnoissa on ja millaisia tutkintojen osia voidaan ja olisi hyödyllistä tarjota lukiolaisten suoritettaviksi korkeakoulu yhteistyön tavoitteita edistävästi. Toisaalta voitaisiin ajatella, että kyseessä olisi muusta kuin korkeakoulujen tutkintojen osista. Tällöin mahdollisia suorituksia ei kuitenkaan huomioida korkeakoulujen rahoitustekijöissä.

⁷ ks. Yliopistolaki 7.1 §, Ammattikorkeakoululaki 10.1 § ja VNA 1082/2014 + muutokset, VNA 1044/2014 esim. VNA 1082/2014 ”Yliopiston myöntäessä opiskelijalle rajatun oikeuden suorittaa yliopistojen tutkinnoista annetun valtioneuvoston asetuksen (794/2004) mukaisesti tutkintoihinsa kuuluvia opintoja yliopistolain 7 §:ssä tarkoitettuina avoimina yliopisto-opintoina taikka muutoin erillisinä opintoina ilman tutkinnonsuorittamisoikeutta, se saa periä opiskelijalta näistä opinnoista enintään 15 euroa opinto-oikeuteen kuuluvalta opintopisteeltä.”

VNA 1044/2014 ”Ammattikorkeakoululain (932/2014) 10 §:n 2 momentissa tarkoitetussa avoimessa ammattikorkeakouluopetuksessa ja erillisinä opintoina järjestettävässä opetuksessa opiskelijalta saadaan periä enintään 15 euroa opinto-oikeuteen kuuluvalta opintopisteeltä.”

Korkeakoulut päättävät tutkinnoistaan ja siitä millaisista osista ne koostuvat. Jos korkeakoulut ottavat lähtökohdaksi tutkintojen osista koostuvan tarjonnan lukiolaisille, orientaatiokurssien tarjonta voisi koostua korkeakouluopintojen aluksi suoritettavista orientoivista kursseista, jotka eivät olisi korkeakoulututkintojen pakollisia osia, vaan lyhyitä opintojaksoja, jotka olisi tarkoitettu korkeakoulututkinnoissa esimerkiksi vapaasti valittaviksi opinnoiksi. Kurssien laajuus olisi esimerkiksi pääsääntöisesti 2 (korkeakoulun) opintopistettä. Koska kyseessä olisivat korkeakouluopinnot, suoritusten arviointi tehtäisiin korkeakouluissa. Lukiossa suorituksia voitaisiin hyväksilukea paikallisten valinnaisten opintojaksojen suorituksiksi. Orientaatiokursseissa avautuisi korkeakoulutuksen lisäksi myös korkeakoulutusta seuraava työelämä. Viimekädessä jää kuitenkin korkeakoulujen ratkaistavaksi, millaista orientaatiokurssitarjontaa lukiolaisille tarjotaan ja ovatko nämä korkeakoulututkintojen osia.

Lukion tulevasta opetussuunnitelman perusteista ja toisaalta paikallisista opetussuunnitelmista riippuu, millaisina opintojaksoina lukiokoulutus järjestetään. Tästä riippuu edelleen se, millaisten lukion opintojaksojen suorituksina korkeakouluopintoja voidaan hyväksilukea. Luontevin tapa voisi olla korkeakoulujen orientaatiokurssien hyväksilukeminen lukion paikallisten valinnaisten opintojen suorituksiksi.

Kaikki lukiolaiset eivät luultavasti suorittaisi korkeakoulujen orientaatiokursseja. Jos noin 30 000:sta lukioon menevästä nuoresta puolet suorittaisi keskimäärin yhden kahden opintopisteen kurssin, lukiolaisten suorituksia tulisi vuodessa 30 000 opintopisteen verran. Vertailun vuoksi nykytilassa avoimessa yliopisto-opetuksessa ja erillisinä opintoina suoritetaan vuosittain 360 000 opintopistettä (2015) ja avoimessa ammattikorkeakoulutuksessa ja erillisinä opintoina 204 000 opintopistettä (2018).

Maksujen perimiseen ja maksamiseen palataan luvussa 4.3.

Tarjontaa tulisi koordinoida korkeakoulujen keskinäisenä yhteistyönä siten, että korkeakouluihin orientoiva tarjonta kokonaisuudessaan antaisi kuvan korkeakoulutuksen kokonaisuudesta, ja voitaisiin toisaalta välttää päällekkäistä tarjontaa. Erillisiä sopimuksia korkeakoulujen ja lukioiden välillä ei laadittaisi. Korkeakoulujen tulee harkita, millaisilla yhteistyökäytännöillä kurssitarjonnan yhteistä suunnittelua tehdään yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen ja myös lukioiden edustajien yhteistyönä. Toisaalta olisi pohdittava asiaa myös ammatillisen koulutuksen kannalta. Avointen yliopistojen foorumi ja avointen ammattikorkeakoulujen yhteistyöverkosto ovat jo käynnistäneet työn kurssitarjonnan koordinoimiseksi.

Tarjontaa tulisi painottaa ja suunnitella myös sisällöllisesti luvussa 3 kuvattujen tavoitteiden mukaisesti:

- Tulisi tarjota orientaatioita sekä ammattikorkeakoulutukseen että yliopisto-opintoihin. Ammattikorkeakouluopinnot ovat nykytilassa vähemmän suosittuja nuorten hakijoiden keskuudessa, vaikka ajan myötä suurempi osa ylioppilaista päätyy nimenomaan ammattikorkeakouluopintoihin olettaen, että korkeakoulusektorien paikkamäärien suhteet säilyvät nykyisellään.
- Tulisi painottaa korkeakoulutusta, joka ei liity suoraan lukion oppiaineisiin, tai josta seuraava työelämä ei ole yhteiskunnassa muista syistä laajasti tunnettua.
- Tulisi painottaa koulutusta, jota on tarjolla paljon, mutta joka ei ole kovin suosittua nuorten hakijoiden keskuudessa. Esimerkiksi luonnontieteiden ja tekniikan kurseja tulisi tarjota nimenomaan tästä näkökulmasta, vaikka luonnontieteiden oppiaineita lukiossa onkin.
- Toteutuksen suunnittelussa tulisi huomioida alojen sukupuolisegregaatioon vaikuttaminen.

Verkkokurseille osallistumista tulisi ohjata lukioissa. Lukiolaisen etu olisi, että verkkokurssit olisivat käytännöiltään mahdollisimman yhdenmukaisia (esim. kirjautuminen, verkkopalustan käyttökokemus ja toiminnot, yms.). Kurssit tulisi suunnitella siten, että osallistujamäärä voi skaalautua ylöspäin lähes rajattomasti.

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteisen suunnittelutyön kannalta seuraavan vuoden tarjonnan tulisi olla aikatauluineen tiedossa edellisen lukuvuoden kevättalvella.

Joissain tapauksissa orientaatiokurssien suorituksilla voi olla myös rooli korkeakoulujen opiskelijavalinnassa. Esimerkiksi yliopistojen *Toinen Reitti Yliopistoon* -hankkeessa kehitetään parhaillaan Näyttöreittiä, jossa opiskelija osoittaa yliopistosuorituksilla valmiutensa yliopisto-opintoihin jo toisen asteen opintojen aikana.⁸

4.2.3 Alueellinen yhteistyö

Korkeakoulujen ja lähialueen tai kaupungin lukioiden yhteistyöstä on olemassa monia esimerkkejä. Olemassa olevat ja myös suunnitellut alueelliset mallit perustuvat normaaliin avoimeen korkeakouluopetukseen, eli opinnot ovat korkeakoulututkintojen osia, joita normaalisti opiskellaan ensimmäisenä opiskeluvuonna korkeakoulussa. Lisäksi joissain

8 <https://www.avoin.jyu.fi/avoin-yliopisto/hankkeet/try>

tapauksissa on esimerkiksi sovittu korkeakoulujen luennoista, jonne lukiot voivat lähettää oppilaitaan kuuntelemaan normaalia opetusta saadakseen kuvan korkeakouluopetuksesta.

Työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulututkintojen pakollisten osien avoimeen korkeakoulutukseen osallistuminen lukiotyön ohella on työlästä, eikä tähän perustuvia malleja voitane pitää suositeltavina pääasiallisina lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön muotoina. Tutkintojen pakollisten osien opintojaksot ovat kooltaan usein 5 opintopisteen laajuisia. Kokonsa vuoksi ei voine ajatella, että näitä suoritettaisiin *osana* lukion opintojaksoja, vaan näitä voitaneen hyväksilukea paikallisiksi opintojaksoiksi sellaisenaan, mikäli paikallisessa opetussuunnitelmassa on tällaisille ”lovia” paikallisina valinnaisina opintojaksoina.

Tästä huolimatta myös korkeakoulututkintojen pakollisten osien avoimeen korkeakouluopetukseen perustuvilla malleilla voidaan edistää sujuvan korkeakoulutukseen siirtymisen tavoitteita. Myös korkeakoulututkintojen pakolliset osat voivat toimia kurkistuksina, joiden kautta opiskelijat voivat saada vahvistusta omiin urasuunnitelmiinsa. Toisaalta osaamisestaan epävarmat opiskelijat voivat hankkia lisävalmiuksia pyrkiä opiskelemaan haluaansa alaa.

Opinnot voivat helpottaa oikeaa opiskelu-uran valintaa tutustuttamalla alan substanssiopintoihin sisällöltään ja vaatimuksiltaan täsmälleen sellaisina kuin ne korkeakouluissa tutkinto-opiskelun aloittaville näyttäytyvät. Opinnot voivat myös nopeuttaa ja sujuvoittaa lukio-opiskelijoiden siirtymistä korkeakouluun kasvattamalla korkeakouluvalmiuksia ja antamalla korkeakoulun opintosuorituksia jo ennen varsinaista tutkinto-opiskelua.

Korkeakoulut voivat säännösten mukaan periä avoimen korkeakoulun opiskelijoilta enintään 15 euron maksun opintopisteestä. Maksujen perimiseen ja maksamiseen palataan luvussa 4.3.

4.2.4 Kahdenväliset tiiviin yhteistyön mallit

Erilaisia yksittäisen (tai muutaman) lukion ja korkeakoulun kahdenvälisiä opetuksen yhteistyön malleja on paljon. Syvintä yhteistyö voi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa lukio on sijoitettu korkeakoulun kampukselle. Toisaalta esimerkiksi luonnontiedepainotteisissa lukioissa opetuksen sisältöjä on voitu suunnitella hyvinkin pitkälle yhteistyössä yliopiston kanssa, ja yhteistyö on jatkuvaa.

Joissain tapauksissa kahdenväliset mallit ovat kuitenkin hyvin henkilöriippuvaisia kummankin osapuolen osalta rakentuessaan yksittäisen lukion opettajan henkilökohtaisille kontakteille korkeakouluissa. Yksittäisten lukion opintojaksojen opetusta on voitu järjestää monilla tavoin yhteistyössä korkeakoulujen kanssa. Opettajilla voi olla paljon hyödyllisiä kontakteja ja suhteita lukioiden ja korkeakoulujen välillä.

Tiiviin kahdenvälisen yhteistyön mallit ovat suositeltavia tapauksissa, joissa lukiolla on erityistehtävä tai painotus, jota tiivis korkeakoulu yhteistyö voi tukea. Kaikilla lukioilla ei voine olla tämän kaltaisia tiiviitä yhteistyösuhteita korkeakoulujen kanssa.

Henkilöriippuvuudet voivat aiheuttaa yhteistyön jatkuvuudelle riskejä ja siksi kahdenvälisestä yhteistyöstä olisikin aina sovittava kirjallisesti lukion tai lukiokoulutuksen järjestäjän ja korkeakoulun välillä. Toimintatapojen kirjallinen kuvaaminen mahdollistaa yhteistyön jatkuvuuden myös henkilöiden vaihtuessa. Kun toimintatavat ja prosessit on kirjallisesti kuvattuna, näihin voidaan aika ajoin kirjata myös parannuksia, mikä mahdollistaa toimintatavan jatkuvan kehittämisen.

4.3 Yhteistyön tukeminen ja rahoitus sen eri muodoissa

Lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyön järjestämisestä aiheutuu kustannuksia lukioille ja korkeakouluille. Alla tarkastellaan sitä, miten yhteistyön aloittamista on lukiouudistuksen yhteydessä tuettu, millä rahoituksella yhteistyö järjestetään lukioissa ja toisaalta korkeakouluissa, missä määrin yhteistyössä syntyneet suoritukset (opintopisteet) huomioidaan korkeakoulujen rahoituksessa ja toisaalta, millaisissa tilanteissa rahaa voi siirtyä lukiokoulutuksen järjestäjältä korkeakoululle maksujen tai hankintojen kautta, ja mitä tällöin on otettava huomioon.

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan määrärahoista on myönnetty 150 000 € vuodelle 2019 lukioiden korkeakoulu- ja työelämäyhteistyön selvittämiseksi. Selvitys tukee ja täydentää opetusministerin asettaman yhteistyöryhmän työtä ja raporttia lukioiden ja korkeakoulujen yhteistyömalleista sekä yhteistyön kehittämisestä suunnitelmalliseksi, strategiseksi ja valtakunnalliseksi. Selvitys sisältää myös lukioiden ja työelämän välisellä yhteistyöllä tuettavia, työ- ja elinkeinoministeriön alan työelämän kehittämiseen liittyviä kysymyksiä, lukio-opiskelijoiden työelämä- ja yrittäjyysosaamista, yhteisiä opetussisältöjä ja oppimisympäristöjä lähiympäristön todellisissa työelämätilanteissa, työn ja muun elämän yhteensovittamista, yhteistyötä ja verkostoitumista sekä tasa-arvoisuutta ja käytännössä matalien hierarkioiden toteutumista.⁹ Nykytilanteen kartoittaminen sekä hyvien yhteistyökäytäntöjen kerääminen ja jakaminen lukioiden, korkeakoulujen ja työelämän välillä tukevat lukiokoulutuksen kehittämistä, uuden lukiolain soveltamista käytäntöön sekä sujuvia siirymiä lukiosta korkeakouluopintoihin ja sitä kautta työelämään.

Tutoropettajatoiminta käynnistyy myös lukiokoulutuksessa. Opetushallitus on tammi-kuussa 2019 myöntänyt miljoona euroa valtion erityisavustuksia lukiokoulutuksen

⁹ ks. <http://tem.fi/tyoelaman-kehittaminen>

tutoropettajatoiminnan kehittämiseen ja käynnistämiseen alueellisena yhteistyönä. Lukiokoulutuksen tutoropettajatoiminnan tavoitteena on edistää lukiokoulutuksen uudistamista, uuden lukiolain tavoitteiden toteuttamista sekä lukion uusien opetussuunnitelmien 2021 valmistelua ja jalkauttamista. Toiminnalla tuetaan lukioiden opettajayhteisöjä toimintakulttuurin muutoksessa, pedagogiikan uudistamisessa ja digitaalisuuden tarkoituksenmukaisessa hyödyntämisessä opetuksessa. Erityisavustus on tarkoitettu lukioiden tutor-toiminnan alueverkostojen koordinointiin sekä tutortoiminnan ja -koulutuksen käynnistämiseen ja pilotointiin hankelukioissa ajalla 1.2.2019–31.7.2020. Tutoropettajatoiminnan pilotoinnissa on mukana lähes 190 lukiota eli noin puolet Suomen lukioista. Jo aiemmin osana hallituksen Uusi peruskoulu -kärkihanketta on tuettu tutoropettajamallin levittämistä peruskouluissa. Kokemukset ovat olleet innostavia, ja kyselyn mukaan 95 prosenttia osallistuneista kunnista on aikeissa jatkaa toimintaa hankerahoituksen päätyttyäkin. On hyödyllistä, että hyväksi koetut käytännöt leviävät myös lukioihin.

Lukiokoulutusta koskeviin opettajankoulutuksen kehittämishankkeisiin on myönnetty vuonna 2018 noin 2,5 miljoonaa euroa mm. oppiainerajat ylittävän oppimisen, erityisen tuen ja monialaisen ohjauksen, uraohjauksen ja työelämäyhteyksien sekä oppilaiden opiskeluun sitoutumisen kehittämiseen sekä oppimisen arviointiin digitaalisesti intensiivisessä luonnontieteiden projektioppimisessa.

Lukiokoulutuksen rahoituksesta säädetään lukiolain 61 § mukaisesti opetus- ja kulttuuri-toimen rahoituksesta annetussa laissa. Lukiolain 8.2 §:n mukaan lukiokoulutuksen järjestäjä voi täydentää järjestämäänsä koulutusta hankkimalla lukiolaissa tarkoitettua opetusta ja muita palveluja *”toiselta lukiokoulutuksen tai muun koulutuksen järjestäjältä, korkeakoululta, muulta julkiselta taholta taikka muulta yksityiseltä rekisteröidyltä yhteisöltä tai säätiöltä. Koulutuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkima opetus ja palvelut järjestetään tämän lain mukaisesti.”* Lukiolain 1.3 §:n mukaan lukion *”Oppimäärän mukainen opetus ja opintojen ohjaus on järjestettävä siten, että opiskelijalla on mahdollisuus yksilöllisiin opintoihin koskeviin valintoihin omassa oppilaitoksessaan sekä koulutuksen järjestäjän muiden oppilaitosten, korkeakoulujen ja muiden koulutuksen järjestäjien antamaa opetusta hyväksi käyttäen. Osa lukiokoulutuksen oppimäärän opinnoista on järjestettävä yhteistyössä yhden tai useamman korkeakoulun kanssa.”*

Yliopisto- ja ammattikorkeakoululakien ja asetusten mukaan korkeakoulut järjestävät tutkintoon johtavaa koulutusta, tutkintojen osien koulutusta avoimena korkeakouluopetuksena tai erillisinä opintoina, erikoistumiskoulutuksia ja täydennyskoulutusta. Kolme ensimmäistä huomioidaan korkeakoulujen rahoitusmalleissa laskettaessa korkeakoulun rahoitusosuutta valtion perusrahoituksesta. Avoin korkeakouluopetus ja erillisillä opiskeluoikeuksilla suoritettava koulutus on *korkeakoulututkintojen osien* koulutusta.¹⁰ Täydennys-

¹⁰ ks YoL 7.1 §, AmkL 10.1 § ja VNA 1082/2014 + muutokset, VNA 1044/2014

koulutus on liiketoimintaa, jonka tuottamiseen ei voi käyttää valtion rahoitusta. Sen lisäksi, että tutkinnon osien koulutusta voidaan järjestää avoimena korkeakouluopetuksena ja erillisinä opintoina, voidaan niitä järjestää myös liiketoimintana. Edellisten lisäksi korkeakoulut järjestävät erilaisia ”studia generalia” -luentosarjoja, avoimia verkkokursseja, joista ei saa opintopisteitä¹¹, ja erilaisia maksuttomia tilaisuuksia ja tapahtumia laajalle yleisölle tai esimerkiksi lukiolaisille (esim. lukiolaisten vierailut ja abipäivät). Nämä eivät ole rahoituksen laskennassa huomioitavaa toimintaa, mutta kuitenkin korkeakoulun julkisen tehtävän hoitamista, jonka järjestämiseen käytetään valtion rahoitusta.

Korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välisissä tulossopimuksissa kaudelle 2017–2020 on sovittu, että *”korkeakoulut lisäävät yhteistyötään toisen asteen koulutuksen järjestäjien kanssa korkeakouluopintoihin siirtymisen nopeuttamiseksi”*.¹²

Luvussa 3 kuvatussa yhteistyössä lukioiden kanssa on korkeakoulun kannalta kyse joko *avoimena korkeakouluopetuksena (tai erillisinä opintoina) järjestettävistä korkeakouluopinnoista*, joihin lukiolaiset osallistuvat, tai siitä, että *korkeakoulu osallistuu lukion opintojakson järjestämiseen tavalla tai toisella*.

Ensimmäisen osalta lukioyhteistyössä syntyy korkeakoulujen rahoitusmallissa huomioitava korkeakouluopintojen suorituksia ja nämä huomioidaan korkeakoulujen valtionrahoituksen laskennassa. Korkeakoulut voivat periä avoimista korkeakouluopinnoista 15 euroa opintopisteeltä, mutta korkeakouluilla ei ole velvollisuutta maksun perimiseen. Korkeakoulun on kohdeltava avoimessa korkeakoulutuksessa opiskelevia yhdenvertaisesti, eli korkeakoulu ei voi yleisesti toimia niin, että se perii maksuja joiltain ryhmiltä ja jättää perimättä toisilta. On olemassa käytäntöjä, joissa lukiokoulutuksen järjestäjä maksaa lukiolaisen puolesta tämän maksun korkeakoululle. Maksujen hoitamista näin hahmoteltiin myös hallituksen esityksen uudeksi lukiolaisiksi perusteluissa:

Yksi korkeakoulu yhteistyön järjestämistapa voisi olla lukiolaisten tutustuminen korkeasteen opintoihin avointen korkeakouluopintojen kautta. Koska lukio-opinnot ovat opiskelijalle maksuttomia, koulutuksen järjestäjän tulisi kustantaa avoimen korkeakouluopetuksen mahdolliset opintomaksut, jotka ovat suuruudeltaan keskimäärin 15 euroa opintopistettä kohden. Opiskelijoiden osallistuminen avoimiin korkeakouluopintoihin ja suoritettavien opintojaksojen laajuus voivat vaihdella merkittävästi, joten tarkkaa arviota aiheutuvista kustannuksista on vaikeaa esittää. Esityksen taloudellisia vaikutuksia laskettaessa on arvioitu, että lukioikäluokasta (noin 30 000

11 Esim. suuren suosion saavuttanut Helsingin yliopiston ja teknologiayritys Reaktorin Elementsof AI –kurssi, ks. <http://www.elementsofai.com>

12 Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen tulossopimukset kaudelle 2017-2020 (<https://minedu.fi/yliopistot-sopimukset>) ja <https://minedu.fi/ammattikorkeakoulut-sopimukset>)

opiskelijaa) noin kaksi kolmasosaa suorittaisi avoimia korkeakouluopintoja keskimäärin kaksi opintopistettä opiskelijaa kohden, jolloin koulutuksen järjestäjille aiheutuvat kustannukset olisivat 0,6 miljoonaa euroa vuodessa. (HE 41/2018¹³).

Työryhmän arvioin mukaan opintopistemäärät jäänevät kuitenkin pienemmiksi, kuten edellä kohdassa 4.2.2 kuvattiin. Lukiolain perusteluissa arvioidut avoimen korkeakoulujen maksujen kustannukset (0,6 M €/v) on huomioitu lukiokoulutuksen kannalta valtion julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2019–2023. Tämä yhteistyön lisämääräraha kattaa kuitenkin vain pienen osan kurssien järjestämisen kustannuksista korkeakouluissa. Toisaalta korkeakoulut saavat toimintaan rahoitusta myös rahoitusmalliensa kautta.

Valtioneuvosto päätti 17.1.2019 korkeakoulujen rahoitusmalleista vuosiksi 2021–2024. Ammattikorkeakoulujen osalta jatkuvan oppimisen rahoitustekijä, jossa lukiolaistenkin suorittamat korkeakoulututkintojen osat, nousi 8 prosenttiin nykyisen 4 prosentin sijaan. Yliopistojen osalta rahoitustekijä on vuodesta 2021 alkaen 4 prosenttia nykyisen 2 prosentin sijaan.

Yhteistyössä, jossa korkeakoulu osallistuu lukion opintojakson järjestämiseen vain pieneltä osalta, esimerkiksi vierailun tai lyhyen tutustumisen muodossa, ei synny korkeakoulujen rahoituksen laskennassa huomioitavia suorituksia. Kyse on kuitenkin korkeakoulujen jatkuvan oppimisen tehtävän hoitamisesta, jonka kustannuksia voidaan kattaa korkeakoulujen perusrahoituksella. Mikäli lukio *ostaisi* korkeakoululta lukiolain 8.2 §:n mukaisesti lukiolain mukaista opetusta, korkeakoulun kannalta kyse olisi periaatteessa liiketoiminnasta, jonka toteuttamiseen ei voida korkeakoulussa käyttää valtion rahoitusta, vaan myynnistä olisi perittävä vähintään kustannukset kattava hinta.

Selkeintä on, että lukiot toteuttavat lukiolain velvoitetta yhteistyöhön omalla rahoituksellaan ja vastaavasti korkeakoulut toteuttavat yhteistyötä omalla rahoituksellaan. Edellä luvussa 4.2 kuvatusti työryhmän näkemyksen mukaan korkeakoulu yhteistyön tavoitteita palvelee erityisen hyvin yhteistyö, joka toteutuu osana lukion opintojaksoja siten, että korkeakoulu osallistuu opintojakson järjestämiseen vain osittain. Toisaalta silloin kun yhteistyössä syntyy lukiolaisten tekemiä korkeakoulujen rahoitusmalleissa huomioitavia suorituksia (korkeakouluopintojen opintopisteitä), nämä huomioidaan korkeakoulujen rahoituksen määräytymisessä. Jos yhteistyön muotona on korkeakoulun tarjoamat avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävät opinnot, lukiokoulutuksen järjestäjän tulisi maksaa korkeakoulun näistä mahdollisesti perimät opintomaksut (15 euroa per opintopiste).

13 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_41+2018.aspx

5 Korkeakouluyhteistyö lukion uudessa opetussuunnitelmassa

Opetushallitus työstää parhaillaan uusia lukion opetussuunnitelman perusteita. Kun lukioilla on lain mukaan velvollisuus järjestää osa opetuksesta yhteistyössä korkeakoulujen kanssa, olisi luonnollista, että asia on esillä lukion opetussuunnitelman perusteissa.

Korkeakouluyhteistyön toteuttamisen mahdolliset tavat riippuvat lukion tulevista opetussuunnitelman perusteista ja toisaalta paikallisista opetussuunnitelmista, siitä millaisina opintojaksoina lukiokoulutus järjestetään. Tämä aiheuttaa haasteita asian kuvailulle nyt.

Työryhmän näkemyksen mukaan hedelmällisintä olisi, että yhteistyötä ja sen roolia kuvattaisiin pääosin opetussuunnitelman perusteiden yhteisissä osissa. Toisaalta yhteistyön kuvaaminen osaltaan voisi vahvistaa myös aineenopettajien vastuuta ja roolia yhteistyön tavoitteiden (jatko-opintoihin siirtymisen sujuvoittaminen) edistämisestä oppiaineisiinsa liittyvien korkeakouluopintojen osalta. Joka tapauksessa paikallisen tason opetussuunnitelmatyössä tehtäväksi jäisi yhteistyön konkretisointi ja järjestäminen mahdollisesti osana oppiaineiden-, oppiaineryhmien- tai teemaopintoja.

Koska korkeakouluyhteistyön tavoitteena on nimenomaan jatko-opintoihin siirtymisen sujuvoittaminen, on korkeakouluyhteistyön roolia syytä kuvata myös opintojen ohjauksen OPS-perusteissa.

6 Tietojärjestelmien ja digitaalisten alustojen yhteentoimivuus

6.1 opintopolku.fi

Lukiolaisille ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoille tarjottava orientaatiotarjonta tuodaan kattavasti omaan osioonsa opintopolku.fi-palveluun. Osiosta tulisi löytyä erilaiset lukiolaisille suunnatut tapahtumat ja esittelyt, ja myös kohdassa 4.2 sivulla 31 kuvattu orientaatiokurssitarjonta. Vastaavasta palvelusta on esimerkkejä myös muista maista.¹⁴

Myös korkeakouluopintojen ja alojen kuvaamista opintopolku.fi-palvelussa tulisi kehittää lukiolaisia paremmin palvelevaksi. Tämän osana opintojen kuvaustiedon ohkeen tuodaan tarinoita opintoja seuraavasta työelämästä (töissä.fi-palvelun tietosisältö). Tätä ehdotettiin myös Valmiina valintoihin I -raportissa.¹⁵

6.2 Sähköinen tunnistautuminen ja opintohallinnon tietojärjestelmät

Yhteistyökäytännöt, jotka edellyttävät lukiolaisten kirjautumista korkeakoulujen sähköisiin palveluihin, edellyttävät lukioiden ja korkeakoulujen käyttäjän tunnistautumiskäytännön ja identiteettihallinnan yhteentoimivuutta. Erityisesti verkkokursseille ilmoittautuminen ja osallistuminen olisi sujuvampaa, jos tätä varten ei tarvitsisi luoda erikseen käyttäjätunnuksia korkeakoulujen järjestelmiin. Korkeakouluilla on ollut jo pitkään käytössä

¹⁴ ks. esim. <https://www.ucas.com/events/exploring-university/learn-about-uni-taster-course>

¹⁵ ks. Valmiina valintoihin. Ylioppilastutkinnon parempi hyödyntäminen korkeakoulujen opiskelijavalinnoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:37 s.32: "Työryhmä pitäisi harkinnan arvoisena sellaisen toiminnallisuuden kehittämistä kansallisella tuella, joka mahdollistaisi eri alojen tutkinnon suorittaneiden työtehtävistä kertovan töissä.fi -palvelun tietosisältöjen liittämisen koulutusten kuvauksiin opintopolku.fi-palvelussa." <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79291/okm37.pdf>

HAKA-käyttäjätunnistus, jonka avulla korkeakoulujen opiskelijat ja henkilöstö voivat tunnistautua toisten korkeakoulujen palveluihin kotikorkeakoulun käyttäjätunnuksella ja salasanalla.¹⁶ HAKA perustuu luottamusverkostoon, jonka operaattorina CSC – tieteen tietotekniikan keskus Oy toimii. Jokainen HAKA-verkoston jäsenorganisaatio ja palveluntarjoaja on solminut CSC:n kanssa liittymissopimuksen.

Lukioilla ei ole yhteistä käyttäjätunnistusratkaisua, mutta opetus- ja kulttuuriministeriön tarjoama niin ikään luottamusverkostoon perustuva MPASSid-tunnistusratkaisu on levinnyt jo suhteellisen laajasti lukiodien käyttöön.¹⁷

MPASSid ja HAKA ovat teknisesti hyvin yhteensopivia, mutta verkostojen säännöt eivät nykyisellään sovi yhteen ainakaan loppukäyttäjien ensitunnistautumisen vaatimusten osalta. HAKA-luottamusverkosto edellyttää käyttäjien vahvaa ensikertaista tunnistamista, käytännössä pankkitunnuksilla, tai henkilön tunnistamista paikan päällä henkilöllisyystodistuksen avulla. MPASSid-luottamusverkoston säännöissä ensitunnistamisen vaatimukset ovat heikompia. Tämän yhteensopivuuden ratkaiseminen voisi kuitenkin helpottaa lukiodien ja korkeakoulujen välisiä prosesseja merkittävästi.

Ratkaisuja tulee etsiä myös suoritustiedon välittämiseen korkeakouluista lukioihin KOSKI-palvelua hyödyntäen.

Edellä opintopolku.fi-palvelun yhteydessä mainittu korkeakoulujen kurssitarjontatieto voitaisiin opintopolku.fi-palvelun lisäksi tuoda tarvittaessa myös lukiolaisten kurssitarjotinsivelloksi.

Osana korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visiotyötä on valmisteltu korkeakoulujen digitaalisen palveluympäristön kehittämissuunnitelmaa. Tavoitteena on luoda tutkinto-opiskelua ja jatkuvaa oppimista palveleva, korkeakoulujen omista ja yhteisistä ratkaisuksista koostuva digitaalisten palvelujen kokonaisuus. Olennaista on opiskelun ja opetuksen tietojen yhteentoimivuus, kansallisesti yhdenmukaiset ja sujuvat tietovirrat ja yhteiset toimintamallit. Tavoitteena on vähentää korkeakoulujen päällekkäistä työtä, tehostaa resurssien käyttöä sekä sujuvoittaa opiskelijan, opetushenkilöstön ja hallinnon arkea. Kokonaisuuden tulisi mahdollistaa opetustarjonnan ja oppimateriaalien hyödyntäminen laajasti osana tutkinto-opiskelua ja elämän eri tilanteissa. Kokonaisuus palvelisi myös korkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten yhteistyötä, ja sen osana voitaisiin ratkaista edellä mainittuja tunnistautumisen ja tietojen liikkumisen haasteita myös korkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten välillä.

¹⁶ ks. <https://www.csc.fi/web/education/haka>

¹⁷ <https://mpass.fi/>

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN: 978-952-263-620-1 (PDF)

ISSN: 1799-0351 (PDF)